

> DÜBAM
YUVARLAK MASA TOPLANTILARI

SİLÜET GÖLGESİNDE İSTANBUL

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

DÜBAM

SİLÜET GÖLGESİNDE İSTANBUL

Genel Yayın Yönetmeni
Akif EMRE

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net

Silüet Gölgesinde İstanbul Rapor

(RAPOR)
Aynur ERDOĞAN

Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar;
Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar.
İçimde tüten bir şey; hava, renk, eda, iklim;
O benim, zaman, mekan aşır geçmiş sevgilim.

Necip Fazıl

Ben İstanbul'da dağıldım zerre zerre
İstanbul damla damla içimde birikti
Mermer tozu gelip gelip içimde oluştu bir şehir

Sezai Karakoç

Bu ayki Yuvarlak Masa Toplantımızda 'Silüet Gölgesinde İstanbul'u konuştuk. Silüet tartışmalarını sağlam bir zeminde yürütebilmek amacıyla yakın tarihimizde uygulanan kent politikalarını masaya yatırdık. İstanbul'un tarihi kimliğinin değişmesiyle sonuçlanan bu politikaların modernleşme tarihimizle yakından alakalı olduğu tespitiyle toplantıda İstanbul'un geçmiş ve geleceğini geniş perspektifle ele aldık.

Akademisyen ve sivil toplum aktivistlerinden oluşan katılımcılarımızla konuyu her açıdan ele almaya çalıştık. Katılımcılarımız Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Yerel Yönetimler Programında öğretim üyesi Yrd.Doç.Dr. **Aynur Can**, Kırklareli Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Yrd.Doç.Dr. **Murat Şentürk**, Mimar ve Mühendisler Grubu Derneği Genel Başkan Yardımcısı **Osman Arı** ve yine Mimar ve Mühendisler Grubu Derneği Yönetim Kurulu Üyesi **Murat Özdemir**.

Tarihi yarımada Sultanahmet ve Ayasofya Camileri minarelerinin arasından gökdelen-

lerin yükselmesiyle gündemimize oturan silüet tartışmaları belki de Osman Arı'nın ifade ettiği gibi bıçağın kemiğe dayandığı merhaleyi temsil ediyordu. Zira tarihi yarımada, İstanbul'un tarihi kimliğiyle irtibat kuran gözler için, baktıklarında nefes alabildikleri bir alandı. Richard Sennet modern şehirde insanî olanın karşılığı olmadığını ifade etmek için "gözün vicdanı"na dikkat çekmekteydi, aynı adlı kitabında. Çünkü modern şehirde mesele merhametin mekansal bir karşılığını bulmak mümkün değil. Modern mimarın şehirde demokrasi için bir mekan kurgulayacağı zaman antik Yunan'daki meydan düşüncesini tıpatıp uygulamaktan başka bir seçeneği yoktu.

Modern şehirde mesela merhametin mekansal bir karşılığını bulmak mümkün değil.

İstanbul'da yaklaşık son bir buçuk asırdır uygulana gelen modernleşme politikalarıyla geleneksel şehir kimliğinde fakirliğin, merhametin, acziyetin, güzelliğin, komşuluğun, diğerkamılığın vs. dışavurumu olarak ortaya çıkan yapılar yerlerini hızlı üretim tüketim olarak formüle edilebilecek anlayışın ürünü yapılara bıraktılar. Çok katlı toplu konut binaları, alışverişten öte yaşam alanları haline gelen alışveriş merkezleri... Diğer taraftan modern şehrin enstrümanları olarak ortaya çıkan bu yapılar İstanbul hayatında beliren modern sorunlara yönelik hayata geçirildiler. Çünkü İstanbul, büyük ölçüde sanayileşme hamlelerinin merkezi olarak ve yoğun göç alan bir şehir olarak iskan, iaşe, ulaşım, altyapı gibi devasa bütçeler gerektiren sorun yumağı haline de gelmişti. Dolayısıyla Murat Şentürk'ün ifade ettiği gibi, kente ilişkin müdahaleler kenti modernleştirmek üzere yapıldı.

Şentürk'e göre kente yapılan müdahalelerde üç tane kurucu dönem var. Birincisi 19. yüzyılın ortalarında, Altıncı Daire-i Belediye ile başlayan ilk modernleşme çabalarının parçası olarak değerlendirebileceğimiz süreç. İkinci müdahale ise, İstanbul'un başkent olma özelliğini kaybettiği 1923 sonrasında gerçekleşmiştir. Diğer dönüm noktası ise 12 Eylül askeri darbesi oluyor. Çünkü 70'lerin sonundan itibaren artık İstanbul için dünya kenti vizyonu konulacaktır. Bu vizyon çerçevesinde kent yeniden yapılanmaya tabi tutulmuş Dünya Bankası'ndan teşvikler alınmış ve turizm odaklı bir kent anlayışı hakim olmuştur.

Şentürk, modernleşme politikaları çerçevesinde kente yapılan müdahalelerdeki sürekliliği ifade etmek için üç kavrama dikkatimizi çekiyor. 1) Yıkımın estetiği, 2) İnşanın cazibesi ve 3) Siyasetin gücü. Dolayısıyla yıkımın estetiği ya da inşanın cazibesi bağlamında yapılan bütün müdahalelerin var olan siyaseti güçlendirmeye yönelik olduğunu ifade ediyor. Bu bağlamda küçük siyaset tarzı farklılıklarına rağmen Cumhuriyet tarihinde İstanbul'da iş başına gelmiş bütün belediyelerin bu stratejik plan çerçevesinde hareket ettiğini ifade ediyor. Çünkü sağ muhafazakarlar ya da sosyal demokratlar için de aslında

kent modernleştirilmelidir. Bu noktada yönetimlerin kentin sorunlarına yönelik yapacağı yatırımlar için kaynak açmazına düştüğünü vurgulayan Şentürk, bu açmazın sermaye-siyaset arasındaki ilişkiyi belirlediğinin altını çiziyor.

Murat Özdemir ise, sermaye-siyaset ilişkisinin başka bir boyutuna işaret ederek alımsatımlarda doğal olmayan bir rant artışı söz konusu olduğunda vergilendirmeye giden yaptırımın 1982’de kaldırıldığını ve dolayısıyla bu tarihten sonra rant artışının vergilendirilme dışı bırakıldığına dikkatimizi çekiyor. Böylece imar ve kent faaliyetlerinin sermayenin bir kesimden diğer bir kesime aktarılmasının en kolay yolu olduğu tespitini yapmaktadır. Ancak Özdemir, bu rantıye sisteminin kapitalizmin dayattığı şehirleşme ve tüketim biçimiyle yakından alakalı olduğunun da altını çiziyor.

Halbuki “şehirler müteahhitlik, mühendislik hizmetinin neticesinde ortaya çıkan bir ürün, proje değildir” diyerek itiraz ediyor Osman Arı. Şehir bir medeniyetin, damıtılmış, süzülmüş, rafine olmuş görüntüleri, göstergeleridir. Bu sebeple yapılan kentsel müdahalelerin şehrin ruhuna aykırı olmamasını salık veriyor. Tek kriteri güvenlik olan bir kentsel dönüşüm anlayışını reddediyor.

Bu noktada Şentürk, kente müdahale anlayışını eleştirerek insanların kendi hayatlarından kalkarak özel ve özgün yorumlarının yansıyabileceği “insanî” yaşam alanlarına olan ihtiyacı dillendiriyor.

Tartışmanın bu noktasında İstanbul kimliğinin ne olduğu yönünde bir tanıma ihtiyaç duyulduğu ortaya çıktı. Aynur Can bu bağlamda, “İstanbul’un içinde Bizans, Doğu Roma Medeniyeti erimiş olan Osmanlı Medeniyetinin ürettiği estetik yaklaşımını ifade eden bir silüet değeri olduğunun” altını çiziyor. Ancak Osmanlı’nın kendi özgün araçlarıyla modernleşmemiş olması en son ortaya çıkan silüet meselesinin de arkasında yatan asıl handikap. Bu noktada Can, İstanbul’u yine bir imparatorluk bakiyesi olan Viyana ile karşılaştırıyor ve iki kent arasındaki kentleşme farklılıklarına işaret ediyor.

Modernite biraz da insanın doğaya tahakkümünün tarihidir. Modern akıl, alt edilmesi gereken bir güç olarak gördüğü doğaya karşı savaş verirken topografik özellikleri kesip biçme ve yeniden şekillendirme hakkını kendinde görmüştür. Bunun sonucu olarak geometrik şehirler ortaya çıkmıştır. Le Corbusier’in dediği gibi “insanlar yaptıkları icatlarla doğayı gerçekten de silebilirler.” Can modernitenin mimara verdiği bu güce işaret ederek bunun yeni bir tabiat icadı olduğunun altını çiziyor ve halbuki insanın daha çok ufku, güneşi, ayı seyretmeye ihtiyacı olduğuna dikkat çekiyor. Özdemir ise insanı tabii olandan

Modern akıl, topografik özellikleri kesip biçme ve yeniden şekillendirme hakkını kendinde görmüştür.

uzaklaştıran asıl etken olarak kapitalizmin altını çizirken geleneksel değerlerle kapitalist anlayışın enstrümanları açısından ne kadar farklı olduklarını şu şekilde ifade ediyor: Kapitalizm diyor ki arabamı değiştir bir üst model al; biz diyoruz ki olmayanla paylaş. Esnaf, ben ilk müşterimi aldım ikinciye komşuma göndereyim diyor; kapitalizm borçlunun gırtlığına çök, faiziyle al diyor...

Türkiye, şehirleşme açısından yeni bir dönüşüme gebe. Depreme karşı dayanıklı binaların inşası yeni bir mimari/inşa hareketinin habercisi. Arı, bu durumun bir fırsat olarak değerlendirilmesi ve insanca yaşayabileceğimiz şehirlerin inşası için bir fırsat sunabileceğini düşünüyor. Şentürk de bu inşa hareketinin geri dönülmez bir aşama olduğuna dikkat çekerek yeni yapılanmanın insani değerler gözetilerek gerçekleştirilmesi yönünde önemli bir uyarıyı dillendiriyor.

Silüet Gölgesinde İstanbul

TOPLANTI METNİ

Aynur Erdoğan: Bugün üzerine silüet gölgesi düşen İstanbul'u konuşacağız. Sultanahmet ve Ayasofya camilerinin minarelerinin arasından gökdelenlerin yükseldiği sürece nasıl geldik, anlamaya çalışacağız.

Biz, "Ah o eski İstanbul'da Beyoğlu'na erkekler takım elbiseyle, kolalı gömlekle, kadınlar şık kıyafetlerle çıkarlardı" serzenişleriyle büyüdük. Şimdilerde bu yakınmalar daha az duyuluyor ve duyulduğunda istihzayla karışık bir tebessümle karşılanıyor. Bu durumu pekâlâ küresel olarak dolaşıma girmiş popüler kültürün baskın etkisiyle yaşanan dönüşümle açıklayabiliriz. Diğer taraftan modernleşme ve kent planlama sürecinde öne çıkarılan bazı unsurların şehrin kimliğiyle uyummadığı için yadırgandığı ve oluşturulan steril kentin çevre unsurların göçüyle birlikte değiştiği sonucuna da varabiliriz.

Peki, projelerin ötesinde, İstanbul nasıl bir şehir kimliğine sahiptir, modern dönemlerde yaşanan değişimi nasıl anlamalıyız, son zamanlarda sıkça duymaya başladığımız kentsel dönüşüm politikaları ne tür imkanlar ve açmazlar taşımaktadır, sorularına cevap arayacağız bu toplantıda...

Murat Beyle başlamak istiyorum. Murat Şentürk, İstanbul kent politikaları üzerine doktora tezini yeni bitirdi. Öncelikle kendisini tebrik ediyorum.

Murat Şentürk: Teşekkür ederim.

Aynur Erdoğan: Murat Bey, tezinizde 2000'li yıllara yansıyan kent politikalarının tarihi arkaplanını 19. yüzyıla kadar götürüyorsunuz. İstanbul politikalarında bu tür bir süreklilik mi var?

Murat Şentürk: Çalışmamın temel vurgularından bir tanesi bu süreklilikle alakalı. İstanbul'daki kentsel politikalar yerine ben tezimde kentsel müdahale demeyi tercih ettim. Politikayı biraz daha geniş anlamda almaya çalıştım. Sadece politika değil yani; kente bakış, kente ilişkin siyaset, aynı zamanda uygulamaları da içeren bir bakış... Kentsel politika diyebiliriz ama ben kentsel müdahaleyi daha çok tercih ediyorum. Şimdi 19. yüzyıla kadar götürmemizin temel sebeplerinden bir tanesi aslında biraz da bu 1980 sonrasında ilişkin kente ilişkin müdahaleleri anlama çabasıyla alakalı. Yani burada yapılan mesela Bedrettin Dalan döneminde yapılan Haliç müdahalesini düşündüğümüzde ya da

90'lı yıllardaki farklı müdahaleleri düşündüğümüzde, bunları nasıl anlamlandırabiliriz sorusunu sormak gerekiyor. Çünkü her bir müdahalenin ya da her bir kentsel politikanın, ya da kente ilişkin politikanın bir gelişim süreci, bir ortaya çıkış süreci vardır. Aslında tarihe gitme meselesi biraz da bununla ortaya çıktı. Mesela tarihi yarımada 2004'ten sonra başlayan kentsel dönüşüm ve rehabilitasyon projeleri var. Bu bölgeye dair yaptığım araştırmalarda tarihsel süreçlerine baktığımız zaman, özellikle Haliç'e yakın bölgelerde, Haliç müdahalesiyle çok ilişkili olduğunu görmüştüm. Sonra Haliç müdahalesinin öncesine 1980'den önceye gittiğiniz zaman, 1930'ların sonunda 40'ların başında Haliç'e ilişkin bir sanayileşme kararının olduğunu görüyoruz. Daha öncesi de var tabii ki 19. yüzyıldan itibaren. Ve böyle geriye doğru giden bir süreç söz konusu. Buradan hareketle aslında bizim bugün yapılan müdahaleleri ya da kentsel politikaları anlamak için 19. yüzyıldan itibaren gelişen süreci görmenin bize fayda sağlayacağını düşünüyorum. Sözgelimi Zeytinburnu'ndaki binalardan bahsedeceksek aslında 1980'li yıllarda yapılan tahliyelerden, boşaltmalardan da ve daha öncesinden de bahsetmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Aynur Erdoğan: Bir planın parçası olduğu için mi?

Murat Şentürk: Tabii bir planın parçası ve belli dönemlerin birbirini takip etmesi söz konusu. Bunun modernlik ve modernleşme ile alakalı bir süreç olduğunu düşünüyorum. Yani temelde bu sürekliliğin aslında modernlikle, modernleşme ile alakalı bir temel noktası var, belki bunu daha sonra da detaylandırmak mümkün ama, farklı siyasal yaklaşımlara rağmen aslında kente ilişkin müdahalelerin kenti modernleştirmek üzerine yapılmış

olduklarını görüyoruz. Biraz 19. yüzyıl da aslında bununla alakalı. Şöyle bir ayırım da yapmakta fayda var aslında: 19. Yüzyılda yapılan müdahaleler ya da müdahalenin ortaya çıkışıyla aslında geçmişteki kent anlayışının değiştiğini görüyoruz. Yani kente ilişkin yapılanlardan farklılaşan bir durum. 19. yüzyılda artık kenti daha bütünsel bir şekilde dönüştürmeye yönelik müdahaleleri görebiliyoruz. Daha öncesinde ise tabii ki kente ilişkin müdahaleler var ama kentin makro yapısını değiştirecek, yani bütün halde değiştirmeye yönelik bir müdahale yok.

Aynur Erdoğan: Burada bir mahiyet farkı mı var?

Murat Şentürk: Yani mahiyet farkı çok ön planda, belki çok ayırıcı bir şey bizim için, mesela bunu açıkçası ben çok önemsiyorum. Mesela 6. Daire'nin kurulması 1850'li yıllarda, bir müdahale biçimi aslında ortaya çıkıyor. Yani kentin planlanması, düzenlenmesi, tanzim edilmesi, iktisadi hayatının düzenlenmesi gibi birçok noktada çok önemli bir dönüm noktası olduğunu düşünüyorum. Burada sürekliliği takip edecek olursak aslında, temelde üç tane kurucu dönem var İstanbul için. Bunlardan bir tanesi dediğim gibi, 19. Yüzyıl'ın ortalarında başlayan, 6. Daire-i Belediye ile daha somutlaştırabileceğimiz süreç. Ama onun yanı sıra, tarihi yarımada yangınlar sonrası yapılan çalışmalar da var. Oradan itibaren başlayıp İstanbul'un başkent olma özelliğinin kaybedilmesine, 1923'lü yıllara kadar getirebileceğimiz süreci ikinci kurucu dönem olarak tanımlayabiliriz. Bu dönemde başkent özelliği kaybedilmiş ve Prost planı yürürlüğe girmiş. Ve sonra 1980... Bu üç kurucu dönemi niye ifade etmek istedim? Çünkü 2000'li yıllardaki müdahaleleri anlamak için 80'leri konuşmamız gerekir. Yani orada planlama adına kente ilişkin alınan kararlar var. Örneğin 70'lerin sonundan itibaren artık dünya kenti vizyonunun İstanbul için konulduğunu biliyoruz. Ve 1980'lerde yapılanlar tamamen bu doğrultuda geliyor. O yapılanların 90'larda ve 2000'lerde devam ettiğini göreceğiz. Belki detaylara girmek gerekiyor ama bu kurucu dönemlerin temel özelliği kendilerinden sonra gelen dönemleri de belirleyici olmalarıdır. Yani bir 6. Daire modeli ya da 1850-60'lı yıllardaki müdahaleler kentin Batı kenti gibi tanzim edilmesi, güvenleleştirilmesi gibi bir çok unsurun aslında 20. Yüzyıl'ın başına kadar sürdüğünü görüyoruz.

Aynur Erdoğan: Sağcı, muhafazakar, solcu diyebileceğimiz belediyeler bağlamında da bir süreklilik söz konusu mu?

İstanbul 19. Yüzyıl'dan itibaren yıkımlarla, istimlaklerle değişti. Bugün kentsel dönüşüm dediğimiz zaman da farklı bir yöntemle de olsa istimlaklerden bahsediyoruz.

Murat Şentürk: Evet. Aslında dediğim gibi temelde modernleşme ekseninde bir süreklilikten bahsedebiliriz. Bunun dışında ben aslında üç temel kavramdan bahsetmek istiyorum, bu sürekliliği ifade etmek için. Bir tanesi, ‘yıkımın estetiği’. Yani İstanbul’un 19. Yüzyıl’dan itibaren yıkımlarla, istimlaklerle değişen bir boyutu var. Bugün kentsel dönüşüm dediğimiz zaman da aslında farklı bir biçimde farklı bir yöntemle de olsa istimlaklerden bahsediyoruz. Bu kavram bana da ait değil aslında ama...

Aynur Can: Spiro Kostof’u...

Murat Şentürk: Evet, Spiro Kostof’un bir kavramı fakat baktığımız zaman bütün siyaset için de kullanılabilir. Bu temel bir amaçtır; bütün siyasal yaklaşımların söylemlerinde ve uygulamalarında yıkarak güzelleştirmenin ve tanzim etmenin izlerini görebiliyoruz.

Aynur Erdoğan: Bu anlayışın da devamlılığı söz konusu?

Murat Şentürk: Evet aynen öyle. İkinci bir başlıkta ‘inşanın cazibesi’. Yani yeniden inşa etmek, inşa ederek aslında kente iktisadi canlılık katmak. Ve aslında inşanın cazibesinin birçok alan doğurduğunu söyleyebiliriz. Örneğin buna istihdamla başlayabilirsiniz, kenti kalkındırıcı bir perspektife oturtmakla da ilişkilendirebiliriz. Bir tarafıyla da iktisadi hayatın canlanmasıyla da değerlendirebiliriz. Üçüncü boyutu, biraz ikisinin sonunda gelen bir şey olarak, ‘siyasetin gücü’ olarak değerlendiriyorum. Yani yıkımın estetiği ya da işte inşanın cazibesi bağlamında yapılan bütün müdahaleler, bütün politikalar aslında var olan siyaseti güçlendirmeye yönelik. Buna hem daha tekil düzeyde siyasal partiler olarak bakabiliriz, hem de mevcut genel siyaset anlamında değerlendirebiliriz. Yani 19. yüzyıldan itibaren veya daha geriye de gidecek olursak Batı karşısında düştüğümüz bir konum var en nihayetinde. O konumun aslında bir şekilde bertaraf edilip yeniden eski güce kavuşma arzusu.

Aynur Erdoğan: Değişen belediyelere rağmen bu boyutları kentsel politika bağlamında değişmeyen üst bir strateji olarak mı görmeliyiz?

Murat Şentürk: Evet aslında bütün siyasal yaklaşımlarda ortak olan noktalar bunlar. Tabi bu dediğimiz gibi en genelde modernleşme ekseninde yürüyor. Ama bu üç temanın da tüm siyasal yaklaşımlarda olduğunu düşünüyorum. Bunların arasında somut örnekler üzerinden de detaylandırılabilir ama şunu da ekleyeyim: Aslında siyasal yaklaşımlar arasında tabi ki farklar da var. Belki onu da daha sonraya bırakabiliriz ama yani ana izlek, süreklilik anlamında bu üç boyut üzerinden yürüyor. Farklılıklar da daha çok, değerler üzerinden kente bakışlar üzerinden ortaya çıkıyor.

Aynur Erdoğan: Evet. İnşanın cazibesi deyince halk katmanlarına yansıyan boyutu

çok katlı binalar, gökdelenler ve son süreçte çokça şahit olduğumuz TOKİ benzeri toplu konutlar oluyor. Ve yine AVM diye kısaltılan, alışveriş merkezleri söz konusu.

Murat Bey, bu çok katlı binalar konut sorunumuzu çözüyor mu veya kentsel dönüşümde merkezi bir yere oturan AVM'ler şehirde yaşanan sorunlara çözüm araçları olarak bir katkıları oldu mu?

Murat Özdemir: Olmadı. Net bir şekilde olmadı, yani olmuyor. Tabi burada Murat Bey'in dediği gibi belediyeler değişiyor ama anlayış süreklilik arz ediyor. Yani aslında ideolojide farklılıklar oluşuyor ama kapitalizm bunları birleştiriyor. Bence bu olayın gelip dayandığı tek şey rantıye. Kapitalizmin dayattığı şehirleşme, tüketim biçimiyle onun değirmenine su taşımaya yönelik bütün bu yapılar. Onun için 80'den sonra da, ilk Özal döneminde de, gene bir sermayenin bir kesimden bir kesime aktarılmasının en kolay yolu imar ve kent faaliyetleriydi. Çünkü adamın bir arsası var; emsal değerini ikiden üçe, dörde çıkartıyor; hiçbir şey yapmadan rant, para aktarmış oluyorsunuz.

Bu 2000'den sonraki dönemde de bu şekilde sermayenin el değiştirdiğini ve bunun tamamen bu şekilde çok daha rahat manipüle edildiğini görüyoruz. Muhafazakarların kendilerine ait kırmızı çizgileri olsun diye bekliyorsunuz ama pratiklerine baktığımızda değişiklik görünmüyor.

Toplu konutlara gelince, tabii ki çözüm olmadı. Hem maddi olarak hem manevi olarak çözüm olmadı. Hem orada yaşayan insanlar için insani açıdan, ilişkileri açısından bir çözüm olmadı hem de ulaşım, şehirleşme açısından bir çözüm olmadı. Çünkü bunlar da belli bir program içerisinde planlanarak yapılmalıdır. Mesela benzer bir uygulama, Fikirtepe'de var. Orayı bir kentsel dönüşüme tabi tutuyorsunuz. İnsanlar belki oradan Mecidiyeköy'e, Kadıköy'e çalışmaya gidiyorlar, belki onları çepelelere, Pendik tarafına iteceksiniz ama insanlar gene o aynı işe çalışmaya gidecekler. Dolayısıyla, oturdukları yerden çalıştıkları yer arasındaki mesafeler kurgulanmadığı için toplu konutu belli bir yere yaptığımız zaman mesafeyi kısaltmış olmuyorsunuz. Geçen gazetede vardı; dünyada iş ve ev arasındaki mesafede en çok vakit geçiren ikinci ülke Türkiye.

Osman Arı: 45 dakika ortalaması ki İstanbul'a göre çok düşük bir rakam.

Murat Özdemir: Düşük bir rakam. Galiba birinci Güney Afrika'dan bir şehir idi. Ama bu düşük rakama rağmen İstanbul o sırada ikinci. Diğer taraftan AVM de kapitalizmin dayattığı şeylerden bir tanesi. Bildiğim kadarıyla AVM planlarken her gelene bir 30 dolar bırakabilir gözüyle bakılıyor. Yani fizibilite araştırması yapılırken giren burada 30 dolar,

Belediyeler değişiyor ama anlayış süreklilik arz ediyor. Yani ideolojide farklılıklar oluşuyor ama kapitalizm bunları birleştiriyor.

yani 50 lira harcayacak. Bir şekilde onu içeriye sokalım, çıkartırken de 50 lirasını alır çıkartırız. Yani yemek yiyecek, sinemaya gidecek, bir alış veriş yapacak, ona bakarken onu yapacak filan diye. Yani kişiye ihtiyacını harcama, ihtiyacını gidermelerinden ziyade, olmayan ihtiyacını ihtiyaçmış gibi dayatıp onu bir şekilde ondan alma vesilesi yapıyor. Dolayısıyla genel olarak bu çerçevede baktığımız zaman onun planlamasının farklı bir şekilde yapılmadığını görüyoruz aslında.

Aynur Erdoğan: Buradan aslında şunu da anlıyoruz; bütüncül düşünmek zorundayız. Sadece inşaat sektörünü veya kent planlamasını ilgilendiren bir sorun değil. Mesela insanlara bir şeyi ihtiyacı gibi hissettirmek gibi bir boyutu çıktı ortaya.

Murat Özdemir: Ben şöyle görüyorum: Bir sistem var, bu sistemin çarkları, dişlileri var. Bu dişlilerden bir tanesi. Sistemin tamamını, kapitalizmin bize dayattıklarını görmeden, sadece bir çark üzerinden bunu çözmek, anlamak bizi sonuca ulaştırmıyor.

Aynur Erdoğan: Şimdi, modern bir dayatma var, Murat Bey'in özetlediği teknik boyutu var işin, bir taraftan da zorunlu bir tarafı var. İstanbul çokça göç alan bir şehir. Göç edip gelen nüfusun iskanı, bunların yaşesi gibi bir sürü teknik sorun var. Bunların ötesinde İstanbul'un bir de tarihi kimliği var. Aynur Hocamdan bir de bu tarihi kimliği

dinlemek istiyorum. Diğer boyutlara geçmeden önce ki anlam verebilelim... Şimdi bu ikilem arasındaki İstanbul'a nasıl bir anlam yüklüyorsunuz, nasıl bir kimlikle tanımlıyorsunuz veya İstanbul kimliği denen bir şey var mı?

Aynur Can: Aslında öyle ayrışık bir şey değil bu. Aranılan bütün bu sohbetin bütünü içerisinde eriyen bir şey. Evet, İstanbul'un bir tarihi kimliği, bir karakteristiği var. Medeniyet değeri itibari ile ele alırsak Osmanlı dış hattıyla, Osmanlı medeniyetinin ürettiği estetik yaklaşımını ifade eden bir silüet değeri var. Ama Bizans, Doğu Roma Medeniyeti bunun içinde erimiş. Halen tarihi yarımada da, Eyüp'te, Üsküdar'da izleyebildiğimiz, yer yer yakaladığımız anlık görüntüler halinde var. Rahmetli Çelik Gülersoy, bunu İstanbul Estetiği adını verdiği kitabında bir tür savunma üslubuyla anlatır ve savunur. İstanbul'un 600 yıllık tarihini yok sayamayız. Ama tabi bu anlattığımız başkentlik sonrası süreçte İstanbul'un daha

böyle küstürülmüş bir havası var. Ben hep o silüeti üreten arka plan ışığında bakmaya gayret ediyorum. Modernite deneyimini asla atlamadan... Böyle bir hakkımız yok zaten ve Murat Bey'in geldiği noktada hani yıkımın estetiği veya inşanın cazibesi; bugün elimizde bunlar var. Ama çok şükür ki halen o tarihi kimliği okuyabileceğimiz ve ölçek olarak alabileceğimiz, oradan kendimize bir varlık felsefesi oluşturup, dinlenebileceğimiz bir şey sunuyor. Bir gölge, silüet var. Ama bütün o modernleşme deneyimi doğru okumaya ve bunun yerel otoritenin elinde, kent yönetiminin zihninde ve gönlünde süzölmeye ihtiyacı vardır diye düşünüyorum.

Aynur Erdoğan: Peki, İstanbul'a yüklediğimiz bu kimliğin modern dönemde bir karşılığı var mı? Yani bunlar tamamen çatışan, birleşemeyecek olan şeyler mi, İstanbul'a yüklediğimiz anlamın hiçbir yansıması olmayan bir süreci mi yaşıyoruz?

Aynur Can: Şimdi arada o kadar katmanlar var ki, böyle bir hava oluşuyor. Yani çok ayrışık bir şey mi, ilgisi var mı acaba, gibi bir soru oluşuyor. Yani Süleymaniye var, Ayasofya var, Fatih Camii var, Üsküdar'da hanım sultanların hattı var. Bunlar var ama bizim okuyabileceğimiz, belki araya çok katmanlar girmiş. Ve tarihi alanı temsil eden şu anda, hani İstanbul'un modernite, modernleşme deneyimini yaşayan yüzüyle, belki de şu hale, biraz daha postmodern alana dönen yüzüyle bir çatışma, belki gerginlik üretecek kadar masumane, kendi içerisinde ölçüsü olan böyle bir hat. Hani böyle bir belki gerilimin açığa çıkartıcı yüzü gibi de rol üstleniyor İstanbul, eski tarihi dokusu itibarıyla.

Aynur Erdoğan: Biraz da kendini hatırlatıcı, uyarıcı bir tarafı oluyor demek ki bu hattın...

Aynur Can: Evet. O, okuyuşunuza, hissinize bağlı, bazılarında çok acı veriyor. Bazıları için nostaljik figürler. Ama ben hep kent yönetiminin gördüğü, orada kavuştuğu anlamın önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü biz okuyunca kent politikası üzerinden, planlama tarihi üzerinden, kültür tarihi üzerinden çok görüntüler görüyoruz. Ama bir kültür politikası olan bir şehirde yaşamıyoruz. Yani bir estetik anlayışı yok. 19. yüzyıl, yıkımın estetiğini formüle eden ve halen taşıyan bir alan. Ama mesela, Murat Bey'in dediği gibi, İstanbul'daki o kırılma noktaları olarak Osmanlı modernleşmesi, sonra Prost planı, Menderes dönemi belki de çok belirleyici. Ama ben biraz medeniyet perspektifinden dünyadaki kentlerin gelişimi üzerinden baktığımda, planlama hep var. Yani Osmanlı klasik dönemi içinde de var aslında, çünkü her dönem o politik gücüyle, duygusal hassasiyetiyle kendini kurmak durumunda, yani bugünde biz bu çağın realitesiyiz ve kendimize göre, gördüğümüz şekliyle inşa etmek istiyoruz.

Aynur Erdoğan: Mesela Süleymaniye Camii'nin yanındaki evlerin pencere boyutunun düzenlenmesi meselesi var. Öyle müdahaleler hep olmuş değil mi? Yani estetik bağlamda

eski İstanbul'da da kentsel müdahaleler olmuş. Murat'ın dediği gibi belki 19. yüzyılda belki bunun mahiyetinin değişmesi mi söz konusu?

Aynur Can: Şimdi 19. yüzyılla birlikte çok şey değişiyor. Osmanlı medeniyetinin bir estetik tavrı var mı, diye bir okuma yaptım. Mesela İznik, Bursa, Edirne deneyimi üzerine İstanbul'a uzanan o helezonik hat ve tekâmül eden bir estetik anlayış var. Ve sonra onun çözülmesi ve modernleşme deneyimi. Ve maalesef kendi özgün araçlarıyla modernleşmiyor Osmanlı. Halen biz de öyle, biraz biçimsel olarak Batı'dan kendimize bakarak modernleşmeye çalışıyoruz. Osmanlı Medeniyeti'nin 16., 17., 18., yüzyılda bile bir kültür politikası var. Topkapı ve çevresi, tarihi yarımada şenlenmiş ama daha sonra bir Haliç ve Boğaziçi genişlemesi var. Yani, mesela modernleşmede de o genişleme çok önemli. Ve orada yeni bir mülk anlayışı ve şehrin içinde bir genişleme yaşanmış. Mesela bu da atlanmaması gereken bir mevzu bence. Bunlar sadece klasik dönem Osmanlı içinde

Viyana kent yönetimi çok net, geçmişini, bugününü biliyor. Politik güçle tüm şehir için bir koruma modeli çıkarabiliyor.

de evrilen alanlar. Mesela o estetik anlayış, Süleymaniye örneği, pencere boyutları, ev ölçekleri... En güzel Süleymaniye tasvirlerini biz Turgut Cansever'den dinledik, halen de onu anarak Süleymaniye'yi gezerim. O bütündü der. Çevresiyle birlikte, o estetiği oluşturan, yani Süleymaniye ile St. Pierre, Roma'daki St. Pierre Katedrali ve çevresini mukayese ederken, daha küçük boyutta ama yüce duygusunu inşa eden bir medeniyet anlayışını orada tarif ederken, bu sadece

Süleymaniye'nin kubbesi ve minaresi ile ya da topografyada yerleşme biçimi ile ilgili bir şey değildi. Çevresindeki ilişkilerle birlikte, ev ölçeklerini, pencereler, renkler... Mesela O'nun aktardığı bir ferman vardı: Süleymaniye'nin çevresinde ona dekor teşkil eden evlerin renkleri boyanmayacak, onlar ahşabın doğal rengiyle kalacak, güneşe verdikleri tepkiyle dönüşecekler ve Süleymaniye, o taş ve sonsuzluğu ifade eden yapı, daha berraklaşacak ve estetiğini koruyacak. Öyle bir anlayış var. Bu toplumun geldiği bir mutabakat, bir uzlaşma bir konsensüs hali var mı, şu anda çok karışık ve kent yönetiminin de kafası çok karışık. Bir kere kent, moderniteyle birlikte 19. yüzyıldan itibaren yıkılarak yeniden inşa edilen bir meta yani alınıp satılabilen bir şey haline geldi. Kapitalist sistem içerisinde kent dönüşüyor ve kentlerin rekabet gücü ve küresel şehir olma vizyonu üzerinden bakışla ilişkiler de gelişiyor. Ben Viyana ile İstanbul'un benzerliği üzerinden biraz gittim. Osmanlı için imparatorluk demekten imtina edelim diye böyle bir şey var ama... imparatorluk bakiyesi iki ülke. Ve ikisi de kozmopolit. Yani özgürlük ilan edildiğinde Viyana'da 24 dilde duyuru yapılıyor. Osmanlı da biraz böyle. Viyana'nın

yaşadığı dönüşüm üzerinden ve modernite deneyimi üzerinden bir karşılaştırma yaptım. Viyana kent yönetimi çok net, geçmişini, bugününü biliyor. Politik güçle tüm şehir için bir koruma modeli çıkarabiliyor. Ama İstanbul hep küçük müdahalelerle bir ileri bir geri, bir ileri bir geri... Kendini okuma basireti henüz gelişmiş değil. Çırpınışlar var.

Aynur Erdoğan: Viyana'nın bugünüyle karşılaştırma imkanınız oldu mu İstanbul'u?

Aynur Can: Karşılaştırıyorum. Gidiyorum, geliyorum. Yani mesela yüzyıl başına, nüfus kompozisyonuna bakıyorsunuz... Viyana kendini ölçek olarak da koruduğu için bir kentlilik bilinci içinde bir model çıkarıyor. Had safhada bir yıkım var. Tabi modernleşmenin doğduğu yer orası, bize ithal edilen bir şey modernleşme. Mesela sur bandı var; Viyana ring (halka, daire) plan üzerine bir şehir, tam ortasında Stephan Katedrali, şehrin kalbi ve ona giden yollar ve sur kapıları var. Mesela toplumun mutabakatıyla da, o sur bandı yıkılıyor, ve onun yerine bir metro hattıyla, genişleyen halkalarla şehir birbirine bağlanıyor. Göç de kontrollü bir hareket olarak, kent yönetiminin elinde ve çevre, periferidekiler metroyla bağlanarak merkezde pompalanan kültür var. Kopuş yok; yani Rönesans, Baroku deneyimleyen 16. Yüzyıl Viyanası, bugüne katılabiliyor. Tabi bu daha güçlü kentli modeli üretiyor. Yani zihni planda, duygusal planda, aidiyet anlamında...

Aynur Erdoğan: Zihniyet olarak da zaten modern bir şehir...

Aynur Can: Modern var, modernite var. Ama tarih onun içinde yer alan, içinden doğan, gidip ziyaret edilebilen bir alan olarak var. Tabi oradaki mimar, düşünür modeller de önemli. Pratikten teori çıkarıyorlar. Yani, mesela 'Şehirciliğin Artistik Prensipleri' adında

bir kitap yazıyor Camillo Sitte, tamamen Viyana deneyiminden bir şeyler oluşturuyor. Biz de, yani akademide de çok karışık, reelde de öyle ama yerel otoritenin kenti bizatihi alınıp satılabilen bir meta olarak içselleştirilmesi söz konusu.

Aynur Erdoğan: Osman Bey, Siz MMG olarak tarihi yarımadanın silüetini bozan gökdelenler konusunda Silüetime Dokunma etkinliği düzenlediniz. Yürürlükteki yönetmeliklere göre bu binaların yapılması mümkün mü? Ne tür düzenlemeler yapılmalı bu konuda, talepleriniz ne oldu? Bize süreci anlatır mısınız?

Osman Arı: Silüet veya silüetin bozulması hadisesi aslında bir netice. Murat Bey'in biraz önce çizmeye çalıştığı, Aynur Hanım'ın içini doldurduğu hadiseyi iyi algılamak lazım. Yani bu basit bir çok katlı bina dikme hadisesi değil. Bugün biz İstanbul'a yapılan tarihteki müdahaleleri tam anlayamazsak bu yapılanları da bir yere oturtamayız. Bu yapılanları basit bir iktisadi girişim olarak veya müteahhitlik hizmeti olarak değerlendirebiliriz. Ama burada, bir medeniyet tercihinin yansıması var. Silüet'e müdahale, artık bıçağın kemiğe dayanma hadisesidir. İstanbul'a o kadar müdahale yapıldı ki, bu artık (tabiri caizse) zurnanın zırt dediği yerdir. Rahmetli Turgut Cansever, (kendisini rahmetle anıyorum), İstanbul'a yapılan müdahaleleri anlatırken mesela Üsküdar'daki ahşap sarayların yıkılarak Selimiye Kışlası'nın yapılmasını ciddi bir müdahale olarak değerlendirir. Aynı şekilde Abdülmecit'in modernleşme hareketlerinde, demiryolları yapılırken, "demiryolu benim ülkeme gelsin de, benim sarayımdan geçsin, yani gerekirse sarayımı da yıkarım" demiştir. Topkapı Sarayı'nı yıkmamıştır belki ama Gülhane parkını, Gülhane Parkı içerisinde olan Sirkeci Garı'nı onlara vermiştir. Aşağıda da surun dibinden de sarayın gülhanesine müdahale edilerek, böyle bir tercihte bulunmuştur.

Aynur Erdoğan: Bir kasır da yıkılmış galiba orada.

Osman Arı: Evet. Yani şimdi bunu görmemiz lazım. Biraz önce Viyana'dan bahsetti Aynur Hanım... Osmanlıların, Osmanlı aydınlarının Osmanlı'nın yıkılış ve parçalanış dönemlerinde batı seyahatleri var. Jöntürkler vs. Orada Ziya Paşa'nın meşhur bir mısrası var. "Diyarı küfrü gezdim kaşaneler gördüm/ Dolaştım mülk-i İslamı bütün viraneler gördüm". İstanbul onların gözünde viranedir. İşte yıkımın cazibesi; bunlar yıkılıp yerlerini Batı'da olduğu gibi şehirler kurulması lazım. Maalesef İstanbul bu yıkımdan fazlasıyla payına düşeni almıştır. Osmanlı'nın son döneminde başlayan bu yıkım faaliyetleri Cumhuriyetle beraber devam etmiş. Murat Bey çok güzel izah etti; İstanbul bir medeniyetin payitahtı, başşehri olma imtiyazını kaybetti; bu büyük bir travmadır. İstanbul bunu yaşamıştır. Ondan sonra da, sağ-sol, fark etmiyor iktidar açısından, Demokrat Parti zamanında çok ciddi bir yıkım geçirmiştir İstanbul, sonra göçle beraber

hızla gecekondulaşmaya başlamıştır. 1980’li yıllarda Maslak-Zincirlikuyu hattında, aksında başlayan çok katlı yapılaşma artık hiçbir sınır tanımadan İstanbul’un en mahrem yerine kadar gelmiştir. Bugün Zeytinburnu’ndaki Tarihi Yarımada silüeti üzerine düşen gölge böyle bir sürecin neticesidir. Biz Mimar ve Mühendisler Grubu olarak bu konuda gerek kamuoyunun gerekse yetkililerin dikkatini çekmeye çalıştık. Bu basit bir hadise değildir. Maalesef yetkililerimizin kafası karışık, vatandaşın kafası karışık, burada bizim bu hadiseleri medeniyet perspektifinden değerlendirmemiz gerekir. Süleymaniye Camii niye orada? Yani Mimar Sinan bunu rastgele yaptığı bir tercih neticesinde inşa etmemiştir. Sultanahmet niye orada? Ve Topkapı Sarayı niye o şekilde yapılmış? Yani Mimar Sinan, Süleymaniye’yi ve Selimiye’yi yapan deha herhâlde çok daha farklı binalar yapabilecek mühendislik ve mimarlık bilgisine sahipti, fakat biz bunu göremiyoruz. Farklı bir anlayış var. Dolayısıyla buradan işte şehirlerin ruhunu, şehirlerin kimliğini görüyoruz. Osmanlı, İstanbul’a adeta kendi ruhunu, bu eserleriyle üflemiştir. Şimdi bizim bunu göz ardı ederek, Murat Bey’in değindiği, şehri bir rant, yatırım alanı olarak görerek, boş bulduğumuz her yere, sermaye ve gücü elinde bulunduran herkesin istediği projeyi istediği binayı dikeceği bir mekan olarak gördüğümüzde, işte İstanbul’a en büyük kötülüğü yapmış ve en büyük cezayı vermiş oluruz. Silüeti delen, silüeti bozan yapıları biz bu şekilde değerlendiriyoruz. Şehirler salt bir müteahhitlik, mühendislik hizmetinin neticesinde ortaya çıkan bir ürün, proje değildir. Şehir bir medeniyetin, damıtılmış, süzölmüş, rafine olmuş görüntüleri, göstergeleridir. İstanbul da bizim medeniyetimizin, İslam Medeniyeti’nin en son, en saf, en zarif bir şehridir, bir değeridir, bir kıymetidir. Bunu bu şekilde görmemiz lazım. Gene rahmetli Turgut Cansever’in, çocukluğunun geçtiği Bursa’yı anlatırken, mahalle de kadınların, binaların dış cephesinin boyasını kendi aralarında istişare ederek karar verdiklerini anlatır. İşte burada camgöbeği mavisi olur, burada yavruağzı, burada toprak rengi vs. Yani böyle bir duyarlılık vardı. Yöneticiler olarak, şehir ahalisi olarak bu duyarlılığı, bu şuuru kaybettik. Bunu kaybettiğimiz için de İstanbul gibi bir şehrin yöneticileri bu hadise ortaya çıktığında “Aa biz fark etmemiştik ya. Hay Allah, nasıl oldu. Tüh ne yapsak” falan diye, böyle bir serzenişte bulundular. Ondan sonra da, işte bir takım çalışmalar yapıldı silüetin korunması ile ilgili, fakat ben bunların sadra şifa olacak adımlar olduğuna pek inanmıyorum. Bunlar palyatif çözümler. Bunlar belki bu tepkileri sönmülemeye yönelik adımlar olarak değerlendiriyorum. İstanbul için çok daha radikal, çok daha kapsamlı bir yeniden düşünme ve imar faaliyetine ihtiyacımız olduğuna inanıyorum.

Osmanlı, İstanbul’a adeta kendi ruhunu, bu eserleriyle üflemiştir.

Aynur Erdoğan: Şimdi bildiğim kadarıyla o gökdelenlere bir sınırlama getirildi, tıraşlanacak. Ama tamamıyla oradan kaldırılması falan söz konusu değil. Bunca tepki almasına rağmen, Murat Bey, sadece belediyecilerin, yöneticilerin beceriksizliğiyle açıklanabilecek bir durum mu bu? Bunun arkasında nasıl bir siyasal-ekonomik ilişki çేశidi var ki, önüne geçilemiyor?

Murat Şentürk: Evet. Kamuoyunda, özellikle MMG'nin yaptığı çalışmalarını da duyduktan sonra bildiğim kadarıyla İBB Meclis'inde geri adımıŞ gibi görülen bazı kararlar alındı. Fakat bunların aslında çok da o bahsettiğimiz şeyi ortadan kaldırmayacağı aşıkır. Bunun nedenlerine geçmeden önce aslında İstanbul'la silüet sorununa ya da Aynur

Prost'un planında belli bir yüksekliğe kadar binaların yapılması ön görülüyor ama sadece denizden belli bir uzaklıkta silüet korunmuş oluyor. O dini mekanla yaşam mekanı, ev arasındaki ilişkiyi fark edememiştir.

Hanım'ın bahsettiği İstanbul'un kimliğine dair şunu da ifade etmek lazım; belki daha Bizans diye sonra tabir edilen Doğu Roma'dan gelen, Osmanlı'yla belki tam tekamül eden bir İstanbul kimliğinin aslında çok daha öncelerden itibaren bozulduğunu görüyoruz. Aslında çok geç kalmış bir tepki. Ben burada MMG'ye de biraz eleştiri yöneltmek istiyorum. Mesela hepimizin bildiği gibi kentin 19. Yüzyıl'dan itibaren Haliç'in kuzeyinde gelişen bir kent dokusu var. Tamamen Batı kenti tipinde gelişen bir hat var. Bugün belki Sarıyer sırtlarına, Maslak'a kadar giden bir hat var aslında. Bu hat İstanbul'un silüetini çoktan beri değıştirdi. Mesela Korkut Tuna Hoca'nın kendisinin

başından geçmiş anlattığı bir hikaye vardır; Yunanistan adalarından gelirken denizden gemiyle yaklaştığınız zaman, ilk önünüze çıkan şey aslında bugün bizim bahsettiğimiz o İstanbul'un yeditepesindeki, yedi muhteşem eser değil aslında bir tarafıyla, daha çok Maslak hattında, Levent'te görülen gökdelenler olmuştur. Onlar şehri karşıyorlar. Dolayısıyla bu aslında çok önceden beri olan bir hadise idi. Fakat şu anda tam böyle tarihi yarımadayla bütünleşti. Tarihi Yarımada'yla ilgili çok ciddi koruma önlemleri de oldu geçmişte. Örneğin, Turgut Cansever'e çok sıklıkla atıfta bulunacağız burada ama mesela işte Prost'un koruma kararı var o planda. Yani belli bir yüksekliğe kadar binaların yapılması ön görülüyor ama sadece denizden belli bir uzaklıkta silüet korunmuş oluyor. O dini mekanla yaşam mekanı, ev arasındaki ilişkiyi fark edememiştir Prost, der Cansever.

Osman Arı: Oran var aralarında...

Murat Şentürk: Evet. O oran hala korunur. Ama mesela Prost bunu fark etmediği için evin yanına geldiğinizde bu sefer o oran kaybolur der. Yani dolayısıyla aslında silüet

meselesi çok eski bir konu. Sorunuza gelecek olursak; çok tartışılmasına rağmen niye bu tarz müdahaleler ortadan kaldırılamıyor? Mesela MMG bu anlamda çok etkili bir sivil toplum kuruluşu. Yaptığı çalışmalar zaten bir şekilde gündemi oluşturdu. Dikkatleri buraya zerk etti. Belki de bu toplantıyı o yüzden yapıyoruz biz burada. Ama bunun yanı sıra, siyasetin bundan vazgeçmemesinin ya da vazgeçmemesinin nedenleri nedir? Kent yönetimi veya en genel tanımıyla doğrudan siyaset diyebileceğimiz, yani hem merkezi hem yereli kast ederek söylüyorum, müdahale biçiminin; sermaye ve siyaset arasındaki aslındaki ilişkinin kurulma biçiminin çok etkili olduğunu düşünüyorum. 6. Daire-i Belediye bu anlamda niye önemlidir, sorusunun cevabı da birazcık bundan kaynaklanıyor aslında. Çünkü siz, artık kentle ilişkili bir takım düzenlemeler yapmaya başladığımızda, tabii o dönemin koşullarıyla da alakalı aslında ama iktisadi olarak bir kaynağımız yok. Bugünkü İstanbul için de aslında aynı şey geçerli bence. Yani kentte yapmak istediğiniz şeyleri yapacağınız kaynakları, siz kendiniz üretmiyorsunuz. Mesela yerel yönetimler açısından da belki bu böyle, en azından benim bildiğim kadarıyla. Yani kentsel düzenlemelerde siyasetin kaynak-yatırım arasında bir açmaz yaşıyor. Yani bir tarafıyla kente yatırım yapmak zorundasınız. Kente ilişkin bir takım düzenlemelere yapacaksınız, ulaşımdan konuta, ulaşımaya kadar...

Aynur Erdoğan: Kamu hizmeti ve sosyal hizmet...

Murat Şentürk: Sosyal hizmetler, kültür politikaları uygulayacaksınız.

Murat Özdemir: Altyapı çalışmaları yapacaksınız...

Murat Şentürk: Altyapı vs. Ama gelip dayandığınız yer kaynak meselesi. Mesela İstanbul'a dair 2000 sonrası yapılan açıklamalara baktığımızda hep kaynak yaratmaya dönük projelerden bahsediyoruz aslında. Belki Aynur Hanım'ın dediği gibi, inşanın cazibesi de aslında buraya atıfla söylediğim bir şey. Yani kent üzerinden bir iktisadi gelir kazanmak ve bunu yeniden kente aktarmak... Açıkçası ben, Murat bey'in söylediği rant kavramına bir tarafıyla katılıyorum fakat ama sadece rant merkezli bir açıklama biçiminden yana değilim işin doğrusu.

Aynur Erdoğan: Nasıl bir etken orada rant, siz nasıl bir ilişkiden bahsediyorsunuz?

Murat Şentürk: İki şeyi görmemiz lazım: Siyasetin kente yatırım yapmak konusunda ihtiyacı olduğu kaynakları sağlaması gerektiği... Buna neden açmaz diyorum. Çünkü,

Türkiye’de sağ-muhafazakar partilerin de bu eksen de kente müdahale ettiğini görüyoruz. Yani kenti bir kalkınma aracı olarak kullanmak, aynı zamanda onun kalkınmışlığın bir göstergesi olarak da tanımlamak...

bir yatırım için kaynağa ihtiyacınız var. Örneğin metro yapıyorsunuz, ama aynı zamanda onu karşılayabilmeniz için kaynak ihtiyacınız var, bu sefer kentsel araziye yerel veya yabancı sermayeye açmak zorunda kalıyorsunuz. Burada son dönemde çok tartışılan iki mevzu var; imar hakları üzerinden sermaye grupları arasındaki bir takım insanların çok ön plana çıkması, siyasetçilerin kendi kasalarıyla ilgili bir gelişme olup olmadığı. Sermaye bu müdahaleler sırasında ciddi kaynaklar elde ediyor. Ama bir tarafıyla da kentsel hizmetlerin yürütülmesi açısından da bu kaynağa ihtiyaç söz konusu. Mesela

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin belki son 20 yıldır, sürekli bütçesinin arttığını görüyoruz ama bir tarafıyla harcamalarının da arttığını görüyoruz. Yani o kaynak ve yatırım arasındaki bu açmaz buradan kaynaklanıyor. Dolayısıyla kent üzerinden bir kaynak oluşturma bakışının, anlayışının değişmesi gerekiyor. Aslında o kent tasavvurunun belki konuşulması gerekiyor diye düşünüyorum ben. Zaten bizim şu anda karşılaştığımız en büyük problemlerden bir tanesi de, kentin anlamının değişiyor oluşu. Bahsettiğim üç kavram çerçevesinde 19. yüzyıla anlam atfetmemin nedeni bu. Aynur Hanım’ın uzmanlık alanıdır, ben çok fazla konuşmayayım... Ama bunun Batı tarzı kent yönetim biçimine geçişimizle de

alakalı olduğunu düşünüyorum. Bir tarafıyla kent anlayışımız değişiyor, artık. Mesela Turgut Bey gibi mimarlarımızın bahsettiği, çıkmaz sokakların değişerek daha düzenli birbirini kesen geometrik sokakların inşası, kent dokusunun değişmesi, konutun anlamının değişmesi vs. Bütün bunların aslında 19. yüzyıla dayanan bir tarafı var. Dolayısıyla kent yönetimi de böyle bir şey. Başka bir nokta ise şu; siyasetin kenti tamamen kalkınmacı ideoloji diyebileceğimiz eksen de ele alması. Belki Türkiye’de sağ-muhafazakar partilerin de bu eksen de kente müdahale ettiğini görüyoruz. Yani kenti bir kalkınma aracı olarak kullanmak, aynı zamanda onun kalkınmışlığın bir göstergesi olarak da tanımlamak söz konusu. Dolayısıyla o müdahaleler aslında, bu perspektifle yapılıyor. Yani aslında kente yatırım yapıldığı zaman, kentteki insanlara istihdam sağlanmış oluyor, kentin iktisadi hayatı canlanmış oluyor. Kent daha düzenli ve daha temiz bir hale geliyor ve Batı kenti karşısında aslında kendini ifade edebilir, tekrar o eski güce erişebilir buluyor. Burada hatırlamamız gereken şeylerden bir tanesi de İstanbul’un anlamı aslında. Bütün bu yatırımlar sonucunda İstanbul’un sahip olduğu anlamın daha güçlü hale gelmesi amacıyla yapılıyor. İstanbul Türkiye için hem bir anahtar hem de bir vitrin. Türkiye’nin bir tür anahtarı olarak, hep siyaset tarafından tahayyül edilmiş. Aynı zamanda da vitrin. Buraya

attığınız her imza, aynı zamanda aslında Türkiye'ye attığınız bir imza anlamına geliyor. Siyasetle sermayenin birbiriyle ilişkisinin üçüncü bir boyutundan söz etmek lazım. Yani kenti kalkınmacı bir perspektifle ele adlıklınca siyaset ve sermaye arasındaki ilişkiye işbirliği ve buna bir büyüme koalisyonu diyebiliriz.

Aynur Erdoğan: Kaynak-yatırım açmazında girilen bir işbirliği...

Murat Şentürk: Evet. Siyaset ve sermaye aynılaşıyor, çok ayrıştıramıyoruz. Dolayısıyla Zeytinburnu'ndaki o gökdelenlerle ilgili alınan kararlara tekrar döndüğümüzde, zaten orayla ilgili kararlar verilmiş, planlar yapılmış, yani orada hukuka aykırı hiçbir şey yok aslında baktığınız zaman... Bu siyasetin...

Osman Arı: Kaçak binalar değil onlar.

Murat Şentürk: Evet. Dolayısıyla...

Aynur Erdoğan: O noktada şu kadar kat olabilir gibi hukuki bir yaptırım yok mu? Prost döneminde bile bir yaptırım var bildiğim kadarıyla...

Murat Şentürk: Karara göre tarihi yarımadanın dışında, yani surun dışında olduğunuz zaman tarihi yarımada ile ilgili alınmış kararların da dışında oluyorsunuz. Dolayısıyla aslında orada hukuk dışı bir şey yok. Arka taraftan da şöyle bir durum söz konusu: Mesela İstanbul'da bazı ilçeler var, bu ilçelerin, arazisi çok sınırlı olduğu için aslında kaynakları da çok sınırlı. Yeniden imara açamamak, o mekanı değerlendirememek gibi bir durum söz konusu. Mesela tarihi yarımada da yeniden alan açma şöyle oluyor: Birincisi kentsel dönüşüm projeleriyle oluşan bir durum var, ikincisi de 1980'den itibaren boşaltılan bir tarihi yarımada var. Yani Haliç, Zeytinburnu tarafı boşaltıldı, bütün sanayi desantralize edildi. 1980'li yıllarda veya 70'li yılların ortasında alınan bir karar. Aslında 70'li yılların ortalarında Dünya Bankası projesiyle yapılan Turgut Bey'in de içerisinde yer aldığı bir İstanbul planı var. Orada alınan kararlardan bir tanesi de, sanayinin desantralizasyonu, tarihi yarımadanın turizm merkezi haline getirilmesi. O dönemden itibaren bu kararlar alınmış vaziyetteydi. Ve uygulamalar şu anda gerçekleşiyor. Toparlayacak olursak, o siyaset ve sermaye arasındaki bu ilişkinin aslında bir yansımasını görüyoruz. Dolayısıyla birbirinden ayrıştırılabilen bir durum değil. Dolayısıyla müdahaleleri önlemek için aslında bu iki grubun da belki şehre bakışını değiştirmesi gerekiyor.

Aynur Erdoğan: Belki de yeni bir siyaset anlayışıyla siyasetçi-sermaye arasındaki işbirliğini sorgulamamız gerekecek...

Murat Şentürk: Siyasal yaklaşımların biraz önce sürekliliğinden bahsettik ama siyasal yaklaşımlar içerisinde çok kısa dönemi ben ayırmak gerektiğini düşünüyorum.

Yani uygulama düzeyinde değil ama şehre bakış düzeyinde 94-96 veya 97 arasında en azından kente bakışta, yani gerek gökdelenlerle ilgili hususta olsun, gerekse kente ilişkin kullanılan kavramlarda farklılık var. Mesela adalet temelli bir kent, paylaşım...

Aynur Erdoğan: Oraya geleceğiz. Size siyasi yaklaşımlar arasındaki farkı soracağım ama öncesinde Osman Bey size sormak istiyorum; Murat Bey'in bahsettiği gibi İstanbul için turizm kenti, küresel kent olma yönünde bir kimlik yükleniyor. Sizce İstanbul gibi bir şehrin küresel alanda var olabilmesi için bu tür bir pazarlama aracına, metoduna ihtiyacı var mı?

Osman Arı: Şimdi hemen yok dersem söyleyeceklerimi tam ifade etmiş olamam. Bu aslında her şeyi metalaştırmanın bir neticesi. Maalesef bu “kalkınmacı, sağ, muhafazakar” anlayışın neticesi. Sadece İstanbul’da değil, Anadolu’da da görüyoruz. Mesela Bursa’da, Konya’da da dikkatimi çekti. Çok üzülüyorum. Bu şehirlerin böyle bir “Marka” olmaya ihtiyaçları yok. Bursa dediğimizde o Bursa’dır. Önüne, arkasına, sağına, soluna bir şey ilave etmenize gerek yok. İstanbul, tek başına İstanbul’dur.

Marka yaparak metalaştırmak, ticari bir unsur olarak pazarlanır hale getirmeyi ben çok yanlış buluyorum. Bundan dolayı da hakikaten şehirlerimize karşı, çok acımasız davranıyoruz. Tamam, kaynağa ihtiyaç var fakat nihayetinde, burada insan yaşayacak, yani biz yaşıyoruz. Şehir, dağ başı değildir. Şehir kültürün, medeniyetin, sanatın, yaşandığı üretildiği canlı bir organizmadır. Bütün bu unsurları bir kenara bırakarak, sadece şehrimize ticari bir isim bulalım, onu dünyaya pazarlayalım gibi bir yaklaşımı ben çok sık görüyorum ve şehirlerimize yapabileceğimiz en büyük kötülük olarak görüyorum. Bunun yansımaları işte, Bursa’daki TOKİ uygulamaları oluyor. Dünya Bülteni’nde de yayınlandı, Bursa Mimarlar Odası’nın yapmış olduğu yarışma fotoğrafları, insanın içini acıtıyor. Yani şimdi hiçbir ehli insafın o fotoğrafları görüp de, ya ne kadar güzel, TOKİ ne kadar güzel iş yapmış diyebileceğini zannetmiyorum. Bunun gibi sadece İstanbul değil, bütün büyük şehirlerimiz, özellikle tarihi kimliği olan şehirlerimizin hepsi tehdit altında. Biz Mimar ve Mühendisler Grubu olarak geçen Ekim ayının sonunda Göynük’e gittik... Bunu niye anlatıyorum, TOKİ bütün bu eleştirilere karşılık bir köşe yazarına geçen cevap verdi, uzun bir cevap, köşe yazarı da hiçbir müdahale etmeden köşesinde yayınlamış, ben okudum. O eleştirileri okuyunca anladım ki maalesef TOKİ yönetimi

neden eleştirildiklerinin farkında değil. “Biz bu kadar şehirler kuruyoruz, depreme dayanıklı modern, lüks binalar yapıyoruz, şehirlerimizi modernleştiriyoruz, bizi niye eleştiriyorlar” diye düşünüyorlar. Şimdi, orada Göynük de geçiyordu... Göynük’te tarihi Süleyman Paşa Camii’ne giderken bir afiş gördüm ve şoke oldum. Göynük Belediyesi, “müjde, TOKİ Göynük’e geldi, bina yapacak” diye açıklamalar yapıyor, tam da silüet tartışmalarının olduğu günlerde. Göynük’ün silüetini biliyorsunuz; engebeli bir arazi, tepe, çok güzel insanı rahatsız etmeyen evler ve yukarıda Zafer Kulesi. O silüetin tam arkasında bildiğimiz TOKİ evleri...

Aynur Erdoğan: İlçenin biraz dışında değil mi?

Osman Arı: Afişte tam arkasında. Şimdi bunun mimarlık, şehircilik adına izahı nedir? Yani tarihi bir doku var, Osmanlı sivil mimarisinin hayatta kalmış, yaşayan bir şehri. Göynük; Safranbolu, Taraklı, Mudurnu, Beypazarı hattının en güzel örneklerinden bir tanesi. Buraya cerrahi bir müdahale yapılmış oluyor ve TOKİ yönetimi bunu savunuyor. Demek ki, şehir algımızda ciddi bir dönüşüm var. Şehir deyince biz ne anlıyoruz, bunun sorgulanması lazım. Şu an kentsel dönüşümle ilgili yapılmak istenenler... Van Depremi’nden sonra yayınladığımız bir rapor vardı. Türkiye’nin gündeminde zaten son on yıldır ciddi olarak konuşulan bir konuydu kentsel dönüşüm. Van Depremi ile beraber süreç hızlandı. O raporda şunun altını çizmeye çalıştık; kentsel dönüşümde tek kriter güvenlik olmaması lazım. Elbette bu önemli; hakikaten Van Depremi’nde gördük. Mimar ve Mühendisler Grubu’ndan mimar, mühendis, inşaat mühendisi bir grup arkadaşla depremden hemen sonra gittik, orada köyleri, Van’ı ve Erciş’i gezdik, sonra bir rapor hazırladık. Güvenli binalar önemli, bugün mevcut şehirlerimizin yapı stokları çok problemliler, sadece depreme karşı değil, tabii afetlere karşı da çok problemliler. Konya’da, Adana’da Diyarbakır’da, hatta İstanbul’da durup dururken binalar göçtü. Bunların dönüştürülmesi, yenilenmesi lazım. Belki bu zaman zaman olan depremler bizim için bir uyarı, ikaz. Toplumsal bir seferberlikle bizim bu mevcut mimari geleneğimizden de beslenerek, böyle azman şehirler değil de insani ölçekte güvenli şehirler kurmamıza bir vesile olmasını arzuladık. Biz bu konuyu çok çok önemsiyoruz, bunun için de ilave bir masraf yapılmayacak. Zannediyorum 400 milyar TL ile 400 milyar dolar arasında iki tane farklı rakam var, kentsel dönüşüm maliyeti ile ilgili. Tabii bu bir yılda iki yılda olabilecek bir şey değil. En iyimser tahminle zannediyorum bir 10-15 yıllık süreçte yayılarak yapılabilecek bir dönüşüm. Hakikaten köylerimiz, çok vahim. Köylerimizdeki binalar hiçbir mühendislik ve teknik destek alınmadan yapılan binalar. Çok yağmur, kar yağdığında olduğu gibi göçüyor. Bunların dönüştürülmesi lazım. Bunlar yapılırken o köy hayatına müdahale edilmemeli. Yani ben yaptım oldu, tepeden inmece bir mantıkla

olmamalı. Mevcut şehirlerimizin yapı stokları elden geçirilmesi lazım. Bir de göç meselesi var. Yani biz göçü çözmeden İstanbul'u, İstanbul'daki altyapıyı, şehirleşmeyi, iki saattir konuştuğumuz sıkıntılarımızı çözmemizin imkanı yok. O açıdan belki yeni şehirler kurarak ama bu şehir algımızı yeniden sorgulayarak işe başlamamız gerekir.

Aynur Erdoğan: Yeni şehirler kurarak derken acaba bu kanal projesi gibi bir şeyden mi bahsediyorsunuz?

Osman Arı: O, ayrı bir konu. Kanal projesinin belki ayrı değerlendirilmesi lazım ama İstanbul'a yeni şehir kurulmasına biz MMG Derneği olarak sıcak bakmıyoruz. İstanbul'a iki yeni şehir kurulması demek İstanbul nüfusunun 25 milyona dayanması

İnsanlar işyerlerine gidip
gelirken saatlerini harcama-
ması için, yağmurun, karın,
tabiat olaylarının şehirde
kabusa dönüşmemesi için
şehirlerin belli bir ölçekte
olması lazım.

demektir, İstanbul'a yeni göçün pompalanması demektir. Artık şehirlerimizi daha fazla büyütmeğe vazgeçmeliyiz. Onun yerine daha küçük ölçekli şehirler düşünülmeli. Dünyada örneklerini gördüğümüz... mesela Amerika'da, Almanya'da, geçen Murat Bey'le Hollanda üzerine düşünürken gördüğümüz bahçeli, insanların işyerlerine gidip gelirken veya şehirden bir yerden bir yere yer değiştirirken saatlerini harcamadıkları, yağmurun, karın, doğal olayların tabiat olaylarının şehirde kabusa dönüşmemesi için şehirlerin belli bir ölçekte olması lazım. Bu şekilde yeni şehirlerin kurulması lazım. Kentsel dönüşümü de biz bu noktada

bir fırsat olarak değerlendiriyoruz, fakat onun yerine yık, sıkıştır, yükselt, insanları istifleyerek yerleştirmeye yönelik bir kentsel dönüşümün orta ve uzun vadede çok ciddi problemler oluşturacağına inanıyoruz. Bunun sosyal yansımalarının nereye varacağını ben kestiremiyorum.

Murat Şentürk: Ben aslında iki hususu açmak istiyorum, birkaç dakika içinde. Şimdi, bu güvenlik meselesi, çok önemli diye düşünüyorum ben sizin de mesela Van Depremi ile alakalı yaptığımız açıklamaları ön plana çıkarmanız bu anlamda önemli. Zira biz aslında kente bu tarz müdahalelerde aslında şunu görebiliyoruz; güvenlik söylemi, ya da ben bunu felaket söylemi olarak niteliyorum... Örneğin 19. Yüzyıl'daki yangınlar gibi felaketler aynı zamanda kente müdahale etmenin de bir aracı haline gelmişlerdir. Dolayısıyla aslında orada bir felaket söylemi üzerinden bir meşrulaştırma ortaya çıkabiliyor. Örneğin çöküntü alanı olarak tanımlanan bölgeler için de böyle bir sonucu beraberinde getiriyor. Çünkü çöküntü alanı dediğiniz andan itibaren oraya müdahale etmeyi aslında zorunlu hale getirmiş oluyorsunuz. Bir de şöyle bir mesele var. Yapılan şeylerde aslında

geri dönülemez bir sürece giriyoruz. Yani artık kentlerin yenilenebilir olma ihtimali de yok. Yenilenebilir derken, kendi kendini yenileyebilir bir süreçten bahsediyoruz. Bu yapılan binaların nasıl yenilenebilir olduğu konusunda benim çok fazla bilgim yok yani tekrardan bunların, söz gelimi 100 yıl sonrasını düşündüğümüzde bambaşka bir şey ortaya çıkıyor. Ve bu da veya insanı, doğayı çok gözetten bir şey olmuyor. Bir başka noktayı da şöyle iki cümleyle söyleyeceğim. Hem kentsel dönüşüm meselesinde, hem kente ilişkin müdahalelerde bizim, mesela insanın kendi ihtiyaçlarına uygun oluşturduğu konutlarda oturması yerine, aslında bizatihi belli standartları taşıyan, standardize edilmiş konutlarda oturmaya başlaması söz konusu. Bu müdahaleleri düşünürken, ya da işte kente ilişkin bir takım kararların alınmasını önerirken aslında konutu insanların kendilerinin belirleyeceği bir şey mi olmalı diye düşünmek lazım.

Aynur Erdoğan: Bunu bir öneri olarak sunuyorsun galiba.

Murat Şentürk: Tabi, yani sizin olan, kendinize ait olarak inşa ettiğiniz bir şeyi, belli standartlar eşliğinde inşa edilmesinin düşünülmesi, aslında sizi evinize, konutunuza yabancılaştıran bir durum ortaya çıkartabiliyor. Mesela bahsettiğiniz köy evleri, aslında insanların zaman içerisinde gelişen, kendi emekleriyle, kendi elleriyle yaptıkları ama belki de çok farklı mimari özellikleri olan şeyler haline gelebiliyor. Dolayısıyla belki sadece rehberlik etmek düzeyinde kalması gerekir.

Aynur Erdoğan: Ben Murat Bey'e bu anlamda bir soru yönlendirmek istiyorum. Şimdi dünya çapında, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gibi bir söylem var. Türkiye'de de bu tartışılıyor, konuşuluyor, İstanbul Belediye yönetimine ne kadar yansıdığını bilmiyorum ama şimdi göçle birlikte, gecekondulaşma üzerinden bir rant ekonomisi oluştuğu hep söylene gelirdi. Şimdi sanırım bu rant ekonomisi daha çok bu yüksek katlı gökdelenler üzerinden işliyor. İstanbul yönetiminin yapısını bu rant ekonomisiyle birlikte değerlendirdiğinizde bu ilişkiler bağlamında güçlü bir yerel yönetim oluşturma sürecinde, İstanbul ne kadar yol aldı?

Murat Özdemir: Tabi söylemde yerel yönetimin güçlendirilmesi isteniyor ama uygulamada genelde merkezin güçlendirildiği bir yönetim şekline gidiliyor. Özellikle çevre ve şehircilik bakanlığının kurulmasıyla beraber, kararnamelerle, özellikle işte bu afet bölgesini dönüştürecek kanunlarla da ilgili müdahalelerle birçok yetkiyi bakanlık elinde topladı. Belediyelere, yerel yönetimlere belli bir süre veriyor, o süre içerisinde yapmadığımız zaman ben yaparım diyor. Yani uygulamasındaki niyet, yereli güçlendirmektense daha bir merkeze çekme yönünde fiili bir durum var. Murat Bey yerel yönelimlerin bir kaynak-yatırım açmazından bahsetti. Aslında ağırlıklı olarak nüfusla,

göçle, ülkeyi planlamamanızla ilgili bir yatırım ihtiyacı ortaya çıkıyor. İstanbul 5 milyon olsaydı bu kadar yatırım ihtiyacı olacak mıydı? Olmayacaktı. Yani siz bir şekilde yanlış planlamadan dolayı, buraya bir nüfus çekiyorsunuz, sonra, onu da bir şekilde, o insanlara yatırım götüreceğim diye, burada enteresan bir pazarlama faaliyetine giriyorsunuz. Burada tabii, konuya ve arsaya bakış da önemli çünkü konut aslında bir hak. Konut üzerinden pazarlama yapmak çok doğru değil. Turgut Cansever'in kitabında da söyleniyordu; bizim toprak yapımız, Anglo Sakson, İngiliz yapısına daha çok benziyor, yani mülkiyetten ziyade kullanım hakkını veriyor insanlara. Siz orada ev yapabilirsiniz, oturabilirsiniz, çocuklarınıza bırakabilirsiniz. Onu satın ranta çevirdiğiniz zaman müdahalesi var. Artı ticaret merkezleri de daha ziyade vakıfların elinde, yani oradaki gelir de kamuya o yönde aktarılıyor, geriye veriyor istediği gibi, oradaki ranttan o istifade etmiyor. Rant sadece toprağı alıp satmakla da oluşmuyor. Diyelim kente bir yatırım yapıyorsunuz, yeni bir alışveriş merkezi yapılıyor, işte Çağlayan'a, Kartal'a Adliye Sarayı yapıldı, bir de metro yapıyorsunuz, dolayısıyla o etraftaki bütün mülkiyet de aslında oradaki yatırımdan istifade ediyor. Aslında oradaki kamunun yatırımı, kamunun harcadığı bir şey amma oradaki rantı o çevredeki mülk sahipleri elde ediyorlar. 72 yılında 1318 sayılı bir finansman kanunu varmış, bu finansman kanununda gayrimenkullerin kıymet artışının vergilendirilmesine yönelik düzenleme varmış. Yani bu tarz alım-satım arasındaki, doğal olmayan, bu şekildeki bir rant artışında bir vergilendirme yapılıyordu, bu 1982 yılında kaldırılmış. 1982'den beri bu tarz bir rant artışının vergilendirilmesi söz konusu olmamış. Dolayısıyla yani kentsel rantın bir şekilde kamuya aktarılmasının da yoluna bakmak lazım ki, salt ticari kazançla mala, toprağa, araziye bakılmasın. Bir de ayrıca demin Osman Bey'in söylediği gibi, Hollanda örneğinden baktığımızda mesela kamunun yatırımlarını finanse etmek için bu yola gitmesi biraz kolaycılık. Hollanda örneği enteresan. Hollanda, 41,000 km kare toprağıyla bizim Konya ile Karaman kadar. 16 milyon nüfusu var. %60-62'si tarıma ayrılmış topraklarının ve 400 küsur milyar dolar ihracatı var. Siz şimdi 800 bin km karede 100 küsur milyar dolar ihracat yapacaksınız, ondan sonra getirip yatırım yapmak için de ben toprağı ranta çevireceğim diyeceksiniz. Yani bu siyasetin beceriksizliğinin, kolaycılığının sonucu.

İstanbul 5000 km kare, nüfusu 13 milyon, gayri resmi rakamlara göre 15 milyon, yani km kareye 2500-3000 kişi düşüyor. Ama bizim 700 küsur milyon km kare daha toprağımız var. Şehirdeki yatırım baskısını ülkeye dağıtmalı ve insanlar aradığı huzurlu, evlerine rahat gidebildikleri, işten eve döndüğü zaman ailesiyle, çoluğuyla çocuğuyla vakit geçirebileceği bir ortamda yaşamalı. Sonuçta 60-70 yıl yaşıyoruz. Ayette "siz her tepeye bir alamet dikerek eğleniyor musunuz, boş şeylerle mi uğraşıyorsunuz, ebedi kalarak

sağlam yapılar mı ediniyorsunuz” diyor. Ben TOKİ ayetleri diyorum bunlara: Şuara Suresi’nde 128- 129. Daha bütüncül, genel bakmak lazım diye düşünüyoruz biz Mimarlar ve Mühendisler grubu olarak. Çözüm olarak da kalkınmayı da, planlamayı da ülkeye yaymak gerektiğini düşünüyoruz. Bu birçok şeyi çözecektir; trafiği, atık sorununu, hava kirliliği sorununu, kaynak dağılımı sorununu da çözecektir. Turgut Cansever de orta ölçekli, kendi içerisinde, ticareti, sanayisi, yerleşimi, yıldız kümesi şeklinde yapılanmalarla, bu iş çözülebilir diyor. Murat Bey’in de dediği gibi, bu noktada müdahale etme şansımız var. Gecekonduları yıkıp yerine bir şey yapabiliyorsunuz. Bu yapılaşmadan sonra binadan geri dönüş şansınız yok. 93’te Sefa Kaplan’a bir mülakat vermiş Turgut Cansever. Orada “şu anda bir şansımız var, henüz biz bir yola girmişiz ama onun daha ürünlerini almaya başlamamışız diyor. Dolayısıyla bir müdahale etme, düzeltme şansımız var” diyor. Ama şimdi o şans şu anda kaçmak üzere,93’te vardı daha. Ama şimdi 2011’e geldiğimizde tekrardan istediğimiz şekilde şehir kurma şansı da, artık gitgide elden kaçıyor.

Murat Şentürk: Aslında o bahsettiğiniz durum 50’li, 60’lı yıllardan beri söz konusu, DPT’nin kuruluşundan beri... Ama benim söylemeye çalıştığım şey, Türkiye’nin ya da İstanbul’un kendine özgü koşulları... Ama 1950’li, hatta, 1960’larda mesela Cansever veya farklı şehircilerin yazdığı eserlerde de yine ülke planından, farklı kentler kurmaktan, yine İstanbul’daki göç meselesinden bahsediliyor. Başka türlü gelişmeleri aslında sürece dahil edemiyoruz gibi geliyor. 75 milyona yaklaşıyoruz, en fazla 100 milyon olması bekleniyor Türkiye’nin ama zaten halihazırda bile 15-16 milyon İstanbul’daki nüfus. İstanbul planının hedeflediği rakam da bildiğim kadarıyla 18 milyon gibi bir şey. En son yapılan çevre düzeni planında geçen rakam bu. Dolayısıyla zaten 100 milyona ulaştığınız zaman bile 1/5’i burada yaşayacak.

Aynur Erdoğan: Aynur Hanım, 19. yüzyılın merkezîyetçi, katı modernite anlayışından sonra yerel yönetimlerin güçlendirilmesiyle postmodern, daha gevşek yerinden yönetim, mahalli olanın öne çıkabileceği, kendini ifade edebileceği bir yönetim şeklinden bahsediliyor. Sizce bu yönetim tarzı, modernite dışı bir kent planlamacılığına da olanak verir mi?

Kalkınmayı da, planlamayı ülkeye yaymak gerekli. Bu, trafiği, atık sorununu, hava kirliliği sorununu, kaynak dağılımı sorununu da çözecektir. Turgut Cansever de orta ölçekli, kendi içerisinde, ticareti, sanayisi, yerleşimi, yıldız kümesi şeklinde yapılanmalarla, bu iş çözülebilir diyor.

Aynur Can: İşte ona yönetim diyorlar zaten. Ortamına bakmak lazım, şu andaki halihazır durum, yani siyaset ve sermaye arası ilişkilerdeki o sarkaç bunu belirleyecek. Küreselleşmenin yerelleşme etkisi, yani kendi varlığını ortaya çıkartan etkisi burada bu ortamda doğar mı gelişir mi meselesi.

Aynur Erdoğan: Özellikle İstanbul bağlamında...

Aynur Can: Evet İstanbul bağlamında bakalım, gökdelen söylemi üzerinden. Gökdelen İngilizcede 'skyscraper', gök tırmıklayan, tırmıklama hareketini tasvir ediyor. Yani gökle alıp veremediği bir şey var. Tırmık ben küçüklüğümde yaptım, dedemin tarlasında kalan buğdayları almak için bir okşama hareketi, kalanını toplamak için hasatın ve kendi içinde

“Benim hiç rızıkla derdim yok, Rezzak rızık veren, verir, hiçbir saplantım, sıkıntım yok, yarın nasıl yaparım diye bir düşüncem de yok, bunu atmışım. Ama biri tek başına yemek yiyorsa ben üzülürüm, bu Vehbi Koç da olsa üzülürüm...”

şükür, bereket içeren bir şey, ama tırmıklamak başka bir şey. Mesela belediyelerin, belediye başkanlarının şehre karşı öykünmeci ve eğreti yaklaşımları söz konusu. Örneğin Manhattan vb. Amerikan kentlerine öykünen bir tarafları var ve bu çok belirgin. Ziya Paşa'nın kâşane-virane ikilemi veya Tefik Fikret'in köhne İstanbul tasviriyle bakınca... Onlar aslında modernitenin çıkışı itibariyle o ilk ferahlatıcı etkisini gördüler. Yani konforlu bir şehir, rahat, erişilebilirliği yüksek, temiz, altyapısı güzel, temizlenmiş, tertibe girmiş... Biz bugün moderniteyi sonuçları itibariyle görüyor ve yaşıyoruz. Ben sonuçları itibariyle baktığımda çok acı bir manzara çıkıyor karşıma, ama bu ümitsiz bir durum olamaz. Yani ümitsizlik bize yakışmaz. Öğleye doğru gelirken arabamla Ataşehir üzerinden geçiyorum.

Ataşehir alanında bir camii; Selimiye Camii demedik Allah'tan, Mimar Sinan Camii oldu. Selimiye'yi taklit den yapı. Orada ondan daha yüksek bir konut tipi gökdelenin gölgesinde oluşmuş bir yapı. Ve hani burada geleneğin tavrı, kendini kandıran bir hal içinde. Zaman, yapı teknikleri ve teknolojileri alabildiğince değişmiş ama siz kendinizi ecdadımızın 16. yüzyılda ürettiği yapı ve estetik beğeni yargısına hapsediyorsunuz. Onu çok beğenebilirsiniz ama bu durum yaşadığımız çağın ve gerçekliğin hakkını verme sorumluluğunu üzerinizden kaldıramaz. Yani mesela bir tahayyül... Yani bu yapının eser sahipleri, bizler de bunun içindeyiz, yani Mimar Sinan'la karşılaştığımızı düşünelim; işte şu kadar yıl sonra biz sizin adınıza bir cami yaptık ve sizinkinin aynısı, tıpkısı demek mahcup düşürücü bir hal olmaz mı? Bu bağlamda bu yapının bir derdi yok, mesela Şakirin Camii, o da bir model ama onun yine bir derdi var, bir yere tutunuyor gibi geliyor

bana. Yine buraya gelirken Üsküdar'da biraz şiir de karalayan muhterem bir bey var, ona uğradım. Onun da canı sıkkındı. Dedi ki "benim hiç rızıkla derdim yok, Rezzak rızık veren, verir, hiçbir saplantım, sıkıntım yok, yarın nasıl yaparım diye böyle bir düşüncem yok, bunu atmışım. Ama biri tek başına yemek yiyorsa ben üzülürüm, bu Vehbi Koç da olsa üzülürüm..." Bu söylem aslında bizim insanımızı tanımlayan tavrı özetliyor. Yani bir kere yarını çok dert edinmemek ve de merhamet etmek. Bu dikey yapılarda insanlar doğuyorlar, ölüyorlar ve bizim sığındığımız, yaslandığımız, yaşattığımız geleneğimiz var. Onun burada yaşaması çok zor gibi geliyor. Tabii modernitenin sonuçları açısından baktığımızda yaşaması çok güç bir insan çıkıyor. Ama bu reel olduğu kadar aşılması gereken bir şey. Bir kere, nostalji yapmak gibi bir hakkımız yok, olmadı, hiçbir zaman olmaz. Yani bu çağın insanlarıyız ve ecdadı taklit etmek bir yere kadar. Ve ecdatla ilişkimiz de hani bir mirasyedi gibi olabilir ama biz devamı olduğumuz medeniyetin bir varisiz, varisiyiz. Benim dikkat çekmek istediğim, mesela müteahhit modeli üzerine çalışılması gerekiyor. 1950'ler, göç ve İstanbul'u tahrip eden siluet itibarıyla o bütün geleneği alt üst eden göç hareketi. Anadolu'da da şehir merkezlerine göç şeklinde. Buralarda küçük ve orta ölçekli müteahhit modeli, işleri çözdü. Şimdi TOKİ kendi içinde yani gelir düzeyi değişkeni ile bakarak çözmeye çalışıyor. Bunlar üzerinden birtakım çalışmalar yapıyor.

Aynur Erdoğan: Onların da şöyle bir savunması var: Göç sonuçta oluşmuş, meydana gelmiş bir sonuç. 15 milyonluk bir şehir ve bu insanların iskan edilmesi gerekiyor. Diğer taraftan depremden dolayı tekrar bütün konutların elden geçirilmesi yıkılması yeniden yapılması söz konusu. Dolayısıyla acil bir ihtiyaç söz konusu. Yani biz sizin için şimdi yeni yeni evler tasarlayamayız, elimizdeki model bu deyip yapıyorlar. Yani burada bir açmaz var sanki, ne önerebiliriz bu insanlara?

Aynur Can: Bu çok komik bir şey yani o zaman elimizde çok model var işte Selimiye de var, Süleymaniye de var... Bir kere bir şehrin... Şehir de şehir demek aslında çok romantik geliyor bana yani şehir çok iddialı bir şey, idea bir öz, yani Medine var, Medine'yi üreten model. Şimdi kent tabii sanayi devrimi sonrası gelişmiş bir yapı. İngiliz şehircilik anlayışı. Sanayi Devrimi İngiltere'de bitişik nizam, bahçeli sıra ev geleneği üretiyor. Ama Fransa'da Paris'te dikey yapılaşma tercih ediliyor. Ve biz modernitenin başkenti Paris'i ve Amerikan kentlerini örnek alarak modernleşmeye çalışıyoruz.

Aynur Erdoğan: Yeni bir model önerebiliyor muyuz bunlara mesela?

Aynur Can: Göynük'teki o gösterilen fotoğrafta önde geleneksel evler var arkada TOKİ evleri yükseliyor. Şimdi çok ayrı iki model, birbirine hiç karışmıyor aslında, mekânsal olarak da hiç karışmıyor. Yani orta bir şey... Şehirde bir topografyanın sözünün olması

lazım. Yani doğaya saygı bu hakka saygıyla ilgili bir şey. Sizin topografya üzerinde bu kadar yeni bir tabiat üretme hakkınız var mı? Tabii Batı kırılmalarından oluşan bir medeniyet tarihine sahip. Bizde o kırılmalar olmadı. Batı'da mimar bir süje olarak kadir-i mutlak bir kişi; yapar, yaratır ve olur. Ve mimari de yaratılan yeni bir tabiat zaten. Bizim yeni bir tabiata ihtiyacımız yok yani bir ufku seyredelim, güneşin doğuşunu, batışını, ay çıksın ay doğsun seyredelim bu kâfi gelebilir. Duygusal insan üzerinden bir kurulum, bir de bu acil ihtiyaç, ivedilik hali yani insan ömrü Türkiye'de hızla azalıyor ve bina ömrü 50 yıl filan, insanlar da 60-70 yıl civarında yaşıyor. Mesela Aristo'da var, mutlu şehirde yaşamak, şehirler, bilim, kültür, felsefe veya hikmet üretecek ortamı oluşturması lazım. Ve insanların, çocuk ve yaşlıların mutlu olabileceği, bir şehir. Mesela erken Cumhuriyet'te ilkokul prototipi var. Hümaniter bir idealist anlayışı var. Bugün bunu yapmak çok komik bir şey. Ama tabii kimse de kral çıplak demiyor. Halk katmanları, tabakaları için, Osmanlı'daki mülk anlayışı çözülmüş durumda. Yani kırsal alanda nasıl toprak halen çok değerliyse, kadının kolundaki bilezikler halen çok değerliyse kentlerde de daire, kat, böyle bir kutsallık kazanmış. İnsanlar bunu çocuklarının geleceği, doğrudan değişim, yatırım değeri üzerinden artık zihni planda kurguluyor ve içselleştiriyor. Tabii akli başında yönetim, merkezi ve yerel yönetim, kent yönetimleri bunların sınırlarını çizecek. Mesela Gözün Vicdanı dediği Richard Sennett'in. Bakınca vicdanı seyredebileceğiniz bir şey olacak. TOKİ ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, katmanlı hatalar. Ve herkes kazandığı ölçüde hiçbir ses çıkarmıyor. Sivil toplum, sivil inisiyatif etkili olmalı. Bu bağlamda şimdi çok güzel başlangıçlar var ama halen cılız gibi geliyor bana.

Aynur Erdoğan: Göynük'te TOKİ'ye ihtiyaç var mıydı hocam? Yani orada bir nüfus patlaması mı yaşıyor, niçin TOKİ el attı oraya?

Osman Arı: Hiç zannetmiyorum. Oralar nüfusu artan bölgeler değil. Kaldı ki ihtiyaç varsa niye Göynük'ün geleneksel mimari dokusu dikkate alınmıyor da, İstanbul'da, Ankara'da uygulanan bir mimari proje uygulanıyor? Taraklı, Göynük benim çok sık gittiğim ve çok huzur duyduğum yerler. Eski ipek yolu üzerinde bulunan bu yerleşim yerleri İstanbul-Ankara yolu (E-5) Düzce -Bolu üzerinden geçince eski cazibesini kaybetmiş. Dışarıdan göç alması söz konusu değil. Fakat işe siyasi icraat olarak bakılıyor. Biz de bunu yaptık, TOKİ de buraya geldi. Şimdi şöyle bir tehlike var. TOKİ şehirlerin sosyal, kültürel, tarihi dokusunu dikkate almadan yaptığı binalarla o şehirlere müdahalede bulunuyor. Yani bizim belki izah edemediğimiz nokta bu. Gelenekle, modernin mecedilmesi nasıl olacak? Obama geldiğinde Galatasaray Lisesi'nin önünde konuşma yaptı, arka fonda Köprü, modernini temsil ediyor, öbür tarafta da Ortaköy Camii. Birbirine karışmayan iki şeyi yan yana koyun. İşte bu modern ve geleneğin bir arada olabildiğini gösterme

adına bir şey. Bu çözüm değil. Bunun başka bir örneği de Ataşehir’de inşaatı devam eden cami.. 40-50 katlı kulelerle otopan arasına sığmış iğreti bir cami. Orada o cami; nasıl Zeytinburnu’ndaki gökdelenler, İstanbul silüetini bozuyorsa, oradaki cami de, oradaki modern(!) yapıların görüntüsünü bozuyor. Birbirine karışmayan, farklı yoğunluktaki sıvılar gibi orada sırtıyor. Aralarında bir uyum yok. Mimar Sinan eserlerini kopyalayıp yapmak da bize mimari olarak hiçbir şey kazandırmıyor. Yani gelenekten beslenme, geleneği devam ettirme bu olmaması lazım. İsfahan’da havaalanı dikkatimi çekmişti. Farklı bir şehre geldiğimi hava alanında anladım. Ki şehre de 30-40 km falan mesafede. Bir hayli mesafe var. İşte gelenekten beslenme bu. Yani siz, İsfahan şehrini hava alanında anlatabiliyorsanız, hissettirebiliyorsanız, gelenekten beslenmişsiniz demektir. Yoksa al, kopyala, yapıştır. Kopya binalar yap. TOKİ örneğine gelirse, insanların konut ve şehir algısını değiştiriyor. Bu büyük bir tehlike. Bir arkadaş grubuyla konuşurken, Malatya’dan üniversiteden bir arkadaş, orada üst düzey yöneticilik yapmış bir arkadaş TOKİ, mimari, silüet konuşurken, “bizim çocuk yüksek binaları görünce “aaa baba bak TOKİ evleri” diyor” dedi. Yani bir algı geliştiriyor. İşte geçen. Geçen Murat Bey’le TOKİ’nin çalışmalarını, katalogunu incelerken Bitlis veya Bingöl’de afet konutları diye yapmış, ben bir baktım bu konutların kendisi afet. Yani böyle enteresan bir şehir. Siz, o siteleri, Göynük’e yaparsanız, artık Göynük’ün işi bitmiştir. Orada insanların konut algısına, ev algısına, dışarıdan çok ciddi bir müdahale olacak. Bakacak, haliyle konfor şartları farklı, tarihi ahşap binanın kendine göre zorlukları var. Yani bu sadece işte İstanbul’da değil, Türkiye’nin her tarafında bu algı değiştiriliyor. Bu algı üzerinden yeni şehirler bina ediliyor. Biz Mimar ve Mühendisler Grubu olarak, o raporda altını çizmeye çalıştığımız şu; bugün kentsel dönüşümle ilgili Türkiye’nin önüne hakikaten büyük bir imkan geldi, kamuoyu buna hazır. Artık insanlar en ufak bir depremde tuz buz olan binaların altında kalmak istemiyorlar. Kimse yok mu, ses ver... Taşın toprağın altından, molozların altında insanlarımızı kaybetmek istemiyoruz, o görüntüleri görmek istemiyoruz. Köylerimiz de böyle, şehirlerimiz de böyle. Ve Türkiye’nin de çok ciddi bir nüfusu ve coğrafyası deprem kuşağı altında. Önümüzde çok ciddi bir fırsat var. Eğer biz bu tarihi fırsatı değerlendirebilirsek, rahmetli Turgut Cansever’in ömrünü harcadığı, işte dünya güzeli şehirler, insani ölçekteki şehirler, insanca yaşayabileceğimiz şehirleri

TOKİ, insanların konut ve şehir algısını değiştiriyor. Bu büyük bir tehlike.

kurmak için bir fırsat. Şayet biz bu fırsatı kaçırsak artık, geriye dönülmeyecek bir adım atmış olacağız. Yani 50 katlı, 60 katlı binaların, yıkılıp, onların molozlarının taşınması bile başlı başına bir hadise. Ve biz o fırsatı tepmiş olacağız. O açıdan burada, Şehircilik Bakanlığı'nın konuyu aceleye getirmeden, toplumun bütün kesimleriyle masaya oturması lazım. Şehircilik sadece bir müteahhitlik ve mühendislik hizmeti değildir. Sosyal bilimcilerle, mimarlarla, mühendislerle, Sivil toplum kuruluşlarıyla, sanatçılarla, edebiyatçılarla, şairlerle, ilahiyatçılarla yani toplumun her kesimiyle bir araya gelerek, yeni şehir tasavvurumuz nasıl olması lazım, şehirlerimiz, evlerimiz nasıl olması lazım, bunun üzerine kafa yormamız gerekiyor.

Aynur Erdoğan: Murat Bey şimdi özellikle İstanbul'un göç aldığı 80 sonrası sürece odaklanırsak Dalan yönetimi, sonra Refah yönetimi söz konusu... Sol-sağ değişen bir süreçten bahsediyoruz. Siz bu süreci değişen belediyeler bağlamında değerlendirdiğinizde siyasal bakış değiştiğinde ne değişti? Osman Beyin bahsettiği altın fırsatı yakalayabilecek bir belediyeçilik anlayışı var mı, özellikle muhafazakar bir yönetim iş başındayken?

Murat Şentürk: Açıkçası ben çok altın fırsat olarak bakmıyorum. Geldiğimiz nokta itibarıyla aslında Türkiye'de gerek İstanbul olsun, gerekse diğer kentlerimiz açısından olsun bana kalırsa, her geçen gün daha sorunlu hale geliyor, sorunları çözmek konusunda daha fazla çaba sarf etmemiz gereken bir yere doğru gidiyoruz. Aslında 1950'lerden beri konuşulan hususlar bağlamında ben sadece planlama olarak bakmıyorum. Bir yöntem olarak kent planlamaya, şehir planlama disiplini içerisinde çok da sıcak bakmıyorum doğrusu. Çünkü sonuçta gene modern anlamda dizayn etme üzerine kurulu bir şey. Son dönemde planlama disiplini içerisinde de bir takım tartışmalar var; katılımcılık,

yönetişim. Katılımcılık diyoruz ama katılımcılık demek sadece birkaç anket yapıp sonra istediğinizi yapmak anlamına gelmiyor. O modeli nasıl kuracağız, öyle bir model inşa edilebilir mi, hepsi bunların soru işareti. Dolayısıyla bu kente bakış meselesi, bir fırsat olarak değerlendirilebilir, aslında Osman Bey'in ne demek istediğini çok iyi anlıyorum ama bunu bir fırsat olarak nitelemek aynı zamanda, bizim istemediğimiz müdahalelere de kapı açabilir anlamında söylüyorum.

Ama şu bir gerçek ki, 1970'li yılların ortasından itibaren, İstanbul'un yeniden, bir sürece girdiğini görüyoruz. Tabi bu İstanbul'daki dönüşümler, kurucu dönemlerin, dünya siyaseti ile dünya iktisadi düzeni ile, modern iktisadi sistemle de ilişkili. Ama 1970'lerden itibaren artık kentlerin farklı misyonlar etrafında yeniden planlanması, yeniden örgütlenmesi söz konusu oluyor. Bu anlamda gerek bizim gibi ülkelere, gerek Batı'da Dünya Bankası çok teşvik veriyor. Artık daha turizm odaklı bir kent anlayışına doğru geçiliyor. Kent ekonomileri de farklılaşıyor. Sanayileşme, kent merkezindeyken daha çok desantralizasyon ortaya çıkıyor. Bu değişimlerin yanı sıra aslında İstanbul'da da, bir takım müdahaleler ortaya çıkıyor. Mesela biz hep Dalan dönemiyle başlatırız müdahaleleri ama aslında 1980 darbesiyle birlikte, İstanbul'a yönelik şu anda konuştuğumuz bütün müdahalelerin o günden itibaren aslında ilk adımı atılmış oluyor. Darbeyle birlikte bizim ciddi anlamda, az önce mesela bahsettiğiniz tarihi yarımada ile ilgili hususlar olacak şekilde, desantralizasyon meselesi, turizm meselesi, kente yeni bir düzen vermek...

Aynur Erdoğan: Daha sonraki Refah-AKP belediyeleri de o yolu mu takip etti?

Murat Şentürk: Bunun, daha sonra da Dalan döneminde devam ettiğini görüyoruz. Aslında Dalan dönemi bunların bir nevi uygulama aşaması. Tez sırasında kent yöneticileriyle yaptığım görüşmelerde de anladım ki, 1984 yılına gelindiğinde aslında İstanbul'a yönelik müdahale planları hazır. Ve 89'a kadar İstanbul'un aslında, dünya kenti hedefi için bir yıkım dönemi yaşadığını söyleyebiliriz. Yani ciddi anlamda, henüz inşaya geçmeyen 87,88'e kadar ciddi anlamda, bu en çok en bariz bir şekilde Haliç'te belki çok ön plana çıkıyor ama, İstanbul'un bir çok kesimi, mesela Boğaziçi, o dönemde yine aynı şekilde gündemde. Tabi İstanbul'da aslında değişimi, müdahaleleri anlamak için su kenarlarına da bakmamız lazım. Yani Boğaziçi, Marmara'nın güney sahilleri merkezi aksı oluşturan bölgeler bunlar. 89'a kadar aslında dünya kenti hedefi doğrultusunda, mesela Dalan şunu söyler: "Biz İstanbul'u ameliyat masasına yatırdık, yani şu an da ameliyat ediyoruz, sonra da makyajını yapacağız, 89 seçimlerinden sonra." Yani İstanbul aslında ameliyat masasındadır ve Onun ameliyat masasının dışına sarkan göbeğinde bulunan sanayi kent dışına götürülür. Küçük sanayi, öteki, kentin çeperlerine taşınır vs. 89'a kadar böyle bir kent bakışı var, tamamen dünya kenti eksenli. Yani artık daha turizm

odaklı bir kenti hedeflediğini görüyoruz. Yatırımlar da aynı şekilde gelişmeye başlıyor, metro vs. bu anlamda ortaya çıkıyor. Sonra 89 ile 94 döneminde bir sosyal demokrat parti kent yönetiminde. Yine dünya kenti hedefinden vazgeçilmiyor, sadece, dünya kentinin altyapısına ağırlık veriliyor. Sözen dönemi aslında İstanbul'daki altyapı çalışmalarının başladığı dönemdir. Metronun hızlandığı, doğalgazın, atık suların temizlenmesi vs. gibi birçok proje ortaya çıkıyor. Burada çok ciddi bir farklılaşma göremiyoruz aslında, 89 ve 94 ile 1984-89 yılları arasında kente bakışta. Tabi burada şöyle bir durum var; bu yaklaşımın kentin sürekliliğinin korunmasına yönelik ön plana çıkarılması. Park Otel meselesi, onun dışında doğanın, kaynakların korunmasına ilişkin bir farklılık söz konusu ama yine ben

Dalan: “Biz İstanbul’u ameliyat masasına yatırdık, yani şu an da ameliyat ediyoruz, 89 seçimlerinden sonra da makyajını yapacağız.”

benzer aksta durduklarını düşünüyorum, temel yaklaşım itibariyle. 94 ve 97 arasında, 99 da diyebiliriz ama daha çok iki ya da üç yıl kadar, çok aslında fiili olarak bizim İstanbul’a yansımaları görmediğimiz ama en azından bir yaklaşım olarak konuşulmaya başlayan bir farklılık var. Yüksek binaların yapılmaması konuşuluyor ve adalet temelli kent anlayışı gündemde. İnsan ve mekan ilişkisini, belki de daha dini eksende tahayyül etmeye çalışan, çabalayan, söylem düzeyinde de olsa bunu

kullanmaya çabalayan bir siyasal yaklaşım var. Refah Partisi’yle bunu görebiliyoruz ama 96’dan sonra, aslında o siyasal yaklaşımın temsilcileri de, dışarıdan gözlemleyenler de böyle söylüyorlar. İlk iki yıldan sonra, 96-97 gibi artık o yeniden bir değişim söz konusu oluyor ve artık yeniden belki de 89 öncesine yani dünya kenti hedefine doğru gidiliyor. Biz bunu 99 depreminden önce Ali Müfit Gürtuna başkanlığı döneminde, depremden önce yapılan açıklamalarda görüyoruz. Henüz daha deprem olmadan yeni bir kent vizyonu var. Vizyon projeler dediği, açıkladığı projeler vardı. Ve o projelerde artık, yeniden dünya kenti hedefine geçen bir İstanbul ortaya çıkıyor. Mesela 1980’li yıllardan itibaren artık girişimci, projeci belediyecilik diyebileceğimiz bir döneme geçiş söz konusu. Aslında o 80 ve 89’un devamı olarak 99’da yeniden İstanbul’u küresel bir kent olarak konumlandırma amacını görüyoruz. Depremden sonra felaket söylemi çerçevesinde o vizyon projeleri yenileniyor ve gerekçelerden bir tanesi haline geliyor deprem. 99 itibariyle artık o küresel kentin temel yansımalarını görebiliyoruz. Ama şöyle bir durum var, biz neden 2004’ten sonra İstanbul’da bunun yansımalarını daha hızlı görebiliyoruz? Çünkü temel nokta şu, aslında hedefler 99’da konulmuş, 80’den beri yapılmış şeyler var, İstanbul’daki müdahalelerin temel yavaşlama nedeni aslında ülkenin içinde bulunmuş olduğu siyasi ve ekonomik koşullarla ilgili. Yani biz 2001 krizini yaşamamış olsaydık belki, 99-2000’li yıllarda iktisadi olarak daha iyi bir durumda olsaydı Türkiye...

Aynur Erdoğan: Bugün uygulananlar o günden başlayacaktı...

Murat Şentürk: Tabii, başlayacaktı. Aslında iktisadi olarak ülkenin siyasi, ekonomik istikrara kavuşması, 2004 sonrası özellikle.

Aynur Erdoğan: Herhangi bir eksen kayması yok yani.

Murat Şentürk: Şöyle söyleyeyim; mevcut siyasal yaklaşımın temsilcileri kendilerini, 1994'e kadar götürmekle beraber, 94 ve 96'yı aslında, o arayışı ayırmak durumunda kalıyorlar. Ve orada şehre bakışta değer farklılığı var. O halde siyasal yaklaşımların farklılıkları nerede ortaya çıkıyor? Aslında kente verilecek kimlikle alakalı sorun. Yani sağ-muhafazakar olarak tanımlayacağımız siyasal yaklaşımlar aslında kentin geleneksel değerlerinin korunması, ortaya çıkartılması yönünde bir takım müdahalelerde bulunuyorlar. Yani bu Menderes'e de götürülebilir. Adnan Menderes döneminde yapılan müdahaleleri de farklı şekilde anlamak lazım. Mesela orada da yine tarihi yarımada, abidevi eserlerin aslında ortaya çıkartılması meselesi ön plandadır. Onun üzerinden geçer. Ve tarihi yarımada, canlandırılması, tekrar eski tarihi yarımada, Beyoğlu karşılaştırılması veya ikilemi söz konusudur, hep böyle bir tartışma da vardır. 2002 sonrasında belki, baktığımız zaman aslında geleneksel değerlerin korunmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Sosyal demokratlar düzeyinde baktığımız zamansa daha modern bir kent, seküler bir kentin oluştuğu görülüyor. Bu aslında kamusal alanlar üzerinden yürüten bir mücadele. Yani işte meydanlar, parklar düzeyinde, kültür merkezleri düzeyinde vs. Bu meydanlarda sosyal demokratlar daha çok heykellere, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin simgelere yer veriyor. Diğer taraf meydanlara camiler inşa etmeyi konuşuyor. Yani o heykellerin indirilmesi, parkların dizayn edilmesi gündemde. Fakat biraz önce söylediğim gibi 94-96 sırasındaysa kamusal mekana da daha "İslamcı" bir bakışın olduğunu veya, olmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Sağ muhafazakarlar ya da sosyal demokratlar için de aslında kent modernleştirilmelidir. Yani modern kent paradigmaları çok sorgulanmaz. Yollar, caddeler, parklar, kamusal mekanların düzenlendiği, metrolar gökdelenler vs. Batı'daki modern kent ne ise öyle olmalıdır. Sağ muhafazakarlar insanların yaşamları daha rahat hale gelir derler. Batılılar geldiği zaman bizim gücümüzü de fark edecek der. Sadece kendi değerlerini orada var etmeye çalışırlar. Sosyal demokratlar ise Batılı modern kent değerlerini taşıyan bir modern kenti ortaya çıkartmak isterlerler. 94-96 döneminde bir sorgulama aslında. Yani adil kent olabilir mi, dikey kentler yerine daha insani şehirler olabilir mi diye Batılı kentin yaşadığı sorunları sorgulamaya yönelik bir çaba içerisindedir. Yani bunun çok somutlaştığını, çok belki gözle görülür hale geldiğini söylemek mümkün değil ama sorgulamalar var, sorular var, bir tartışma var. Sözü şöyle bitirmek istiyorum; en başta başlayacağımız nokta modern kent tasavvurunun sorgulanmasıdır. Yani biz henüz

modern Batılı kenti, onun değerlerini, biçimini sorgulamış bir düşünce dünyamız yok. Belki hepimizin Turgut Cansever'e atıf vermesinin nedenlerinden bir tanesi de o. Batılı kentle bir hesaplaşma içinde olan veya onu sorgulayan, belki kimi zaman onun değerlerini de benimseyen bir anlayış... Ama sonuçta bir alıp veremediği var. Belki buradan başlayarak modern kentin değerlerini, ortaya çıkış biçimi sorgularsak belki o zaman daha merhametli ve daha insani bir şehir kurabiliriz. Çünkü bizim gelenek dediğimiz şey de öyle bir şeydi. Tabi ki şunu da söylemek lazım, biz çok kesildik. Yani bir anda o bütün mirasla irtibatımız koptu, devşiremedik. Devşiremediğimiz için kendi şehir düşüncemizle alakalı olarak da çok fazla bir şey söyleyemiyorum. Belki o mevcut mirasla irtibat kurup, batı kentini de sorgulayarak, şu anda günümüzle ilişkilendirebiliriz. Batılılar da çok memnun

değiller aslında. Bugün kent sosyolojisi alanında veya diğer alanlarda planlamanın sorgulanması tavrı aslında Batıda başlayarak bize doğru tekrardan geliyor. Yani Batının vazgeçmeye çalıştığı Batı kent modelini biz yeniden üretmek noktasında inanılmaz bir gayret sarf ediyoruz.

Aynur Erdoğan: Moderniteyi de yine onlar sorguladığı için sorguluyoruz.

Murat Şentürk: Evet. Dolayısıyla bir modernite, modern kent eleştirisi gerekiyor.

Aynur Erdoğan: Aynur Hanım siz muhafazakar belediye anlayışında, altın fırsat kullanabilecek kapasite görüyor musunuz veya öyle bir açılım var mı? Yani gidişat nereye doğru?

Aynur Can: Sivil toplum tepkisi önemli. Mesela yerel yönetim birlikleri var. Marmara Belediyeler Birliği, Tarihi Kentler birliği var. Bunlar tam sivil yapılanmalar değil. Tüzel kişiliği olan kamusal yapılanmalar. Marmara Belediyeler Birliği özel bir deneyime sahip. 70'li yıllardaki sosyal devlet anlayışını ön plana çıkaran sol belediyeciliğin bir ürünü ve yatırımı olarak doğan ve daha sonra muhafazakar belediyeler eliyle yapılandırılan bir yapı olarak ve ortak bir mutabakat ya da anlayış birliğinin sağlanmasında bunlar nüve yapılar olabilir diye düşünüyorum. Belediyeleri örgütleyen daha üst yapı formlarıyla bir takım estetik yapılanmalarına gidilebilir. Yani bu çok rahat yapabileceğimiz bir şey gibi geliyor. Yerel yönetimlerde bir tür benliğin büyümesi ve benlik yarışı var. İstanbul şehircilik deneyimi açısından hem ülke ölçeğinde, hem de dünya ölçeğinde çok özel yeri olan bir alan. Onun için bir kere İstanbul'a halen belki öngöremediğimiz büyüme

eğilimi içinde, bir estetik göz taşımak durumundayız. Umarım çok iyi niyetlice başlayan bu silüet tartışmaları, öyle bir yol açar ve belediyelerin, kendi aralarında veya Türkiye Belediyeler Birliği gibi birlikler aracılığıyla yeni bir anlayış oluşturulabilir. Burada tabi sadece güç değil de duygular ve gönülle genişleyen bir şey kurulmalı. Ve güzel örneklerle yaygınlaştırılmalı diye düşünüyorum. Batı'dan bakarak oradaki kırılma üzerinden sonuçları izlemek lazım. Bizde öyle bir kırılma yok. Yani bugün sizin mekânla, zamanla ilişkiniz bir Batılı birey gibi değil. Gelenekle bağınız da öyle değil. Ama ürettiğiniz biçimler açısından baktığımızda onunla neredeyse hiç ayrılmayan bir manzara çıkıyor. Bu da korkunç bir tehdit barındırıyor içinde. Bizim gelenekle doğrudan bir bağlantımız var. Aşkın kudretle hala Türk Toplumunun bir bağı var. Ve mesela belediyelerden birçok eğitim talebi oluyor, orada da önerdiğim, artık atölye çalışmaları ile gruplar yetiştirilsin, yani takımlar yetiştirilsin ve belediye alanı içinde nasıl bir estetik oluşturabilirizi sorgulayan, birlikte düşünen birlikte çalışan grup eğitimleri olsun. Böyle kendileri dönen küçük mekanizmalar oluşsun.

Murat Özdemir: İşin içine çok girdiğinizde bazen işletme körlüğü oluyor. Bir yerde durup, biraz geri çekilip, biraz da yukardan bakmak lazım. Yani genel sistemi görmek lazım. Yani benim baştan kapitalizme yaptığım vurgu biraz bu sebeptendi. Çünkü onun enstrümanları ile bizim enstrümanlarımız farklı. Siz modüler aritmetik de 3 ile 5'i toplarsınız 8 yapar. Mod 10'a göre sekiz ama mod 5'e göre 3' tür o. Aynı rakamları kullanırsınız ama vardığınız sonuç farklıdır. Para kazanıyorsunuz, kapitalizm diyor ki arabayı değiştir bir üst model al. Biz de diyoruz ki olmayanla paylaş. Esnaf, ben ilk müşterimi aldım ikinciye komşuma göndereyim diyor. Kapitalizm diyor ki onun müşterisini de al. Yani sistem argümanlarımız farklı. Mesela borçlunun gırtlığına çök diyor kapitalizm, faiziyle al. Bizim sistem diyor ki mümkünse süre ver, bağışlayabiliyorsan da bağışla. Enstrümanlarımız tamamen farklı. Dolayısıyla o sistemden bakarsak kendimize çözümü daha rahat buluruz diye düşünüyorum.

Aynur Erdoğan: Bu toplantıda ortak bir kanaat ortaya çıkıyor. Cansever'in -rahmetle analım kendisini tekrar- ifadesiyle, "şehirçilik kuru bir müteahhitlik işi değil", bunu anladık. Ve o bütüncül sorgulama, bizim aslında bütün toplantılarımızın sonunda dillendirdiğimiz bir şey haline geldi artık. Konu ne olursa olsun bu topraklardan

Yerel yönetimlerde bir tür benliğin büyümesi ve benlik yarışı var. İstanbul şehirçilik deneyimi açısından hem ülke ölçeğinde, hem de dünya ölçeğinde çok özel yeri olan bir alan. Onun için İstanbul'a dair bir estetik göz taşımak durumundayız.

konuşuyorsak insan tekinden başlayarak topluma, toplumdan dünyaya kadar bütüncül bir bakış açısıyla konularımızı ele almak gerektiği ortaya çıkıyor. Biz Osman Bey’le buraya, Nuri Pakdil Sempozyumu’ndan geldik. Orada Ali Ural’ın aktardığı bir söz vardı: Arabayı bit ölçeğinde göremiyorsanız namazı da bir eylem olarak algılayamazsınız. Sermayeye, kapitale, metaya bakışımızdan tutun da, şehre bakışımıza kadar her şey, belli bir dünya görüşünün yansıması. Bu dünya görüşünü sorgulamadığımız müddetçe bütüne de ulaşamıyoruz. Şehir ve silüet tartışmalarının böyle bütüncül bir sorgulamaya “altın fırsat” olmasını dileyelim. Bu toplantı; yeni çalışmalara, sorgulamalara, tartışmalara vesile olursa amacı gerçekleşmiş olur... Hepinizin ayağınıza sağlık, ağzınıza sağlık.

Osman ARI

1965 Konya doğumlu. Orta öğrenimini Sakarya’da Arifiye Öğretmen lisesinde tamamladı.

1987 Yıldız Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliğinden mezun oldu.

1987-89 yılları arasında proje mühendisi olarak çalıştı. Askerlik dönüşü imalat sanayinde çalıştı. 1994-96

Yıllarında İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Ulaşım A.Ş.de Atölye ve İşletme Md. olarak görev yaptı.

1993 yılında Mimar ve Mühendisler Grubu’nun kurucuları arasında yer aldı. Halen MMG Derneği Gen. Bşk.Yrd. görevine devam ediyor. MMG’nin yayın organı Mimar ve Mühendis Dergisinde şehir ve gezi yazıları yazıyor. Ortak olduğu bir şirkette ticaretle iştiğal ediyor.

Murat Özdemir

İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği bölümünden 1994 yılında mezun olduktan sonra Boğaziçi Üniversitesi İnşaat Mühendisliği bölümünde Yüksek Lisansını tamamlamıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi Yapı İşletmesi Bölümü’nde ise “Kentlerin Dönüşümünün Yönetilmesi” başlıklı doktora tezini hazırlamıştır. Özel sektörde Planlama, Hakediş ve Mukavele Şefliği ve Şantiye Şefliği gibi görevler üstlendikten sonra kendi işini kurarak sanayi yapıları ve ulaşım sistemlerinde proje, müşavirlik ve taahhüt işleri alanında faaliyete başlamıştır. Mimar ve Mühendisler Grubu, Yönetim Kurulu Üyesidir.

Aynur Can

1996 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı'nda "İstanbul Kent Dokusunda Bir Tür Konut Tercihi ve Kültürel Yapı Etkileşimi: Rume-
lihisarı Örneği" tezi ile yüksek lisans (1998), "Antik Kent ve Bu Mekânı Üreten Toplumun Değerler Sistemi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Atina Örneği" tezi ile doktora (2003) derecesini tamamladı. Halen Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Yerel Yönetimler Programında öğretim üyesidir. Kent Kültürü, Kent ve Estetik, Kültür Politikaları ve Yerel Yönetimler, Yerel Yönetim Tarihi, İstanbul Kültürü ve Estetiği adlı dersleri vermektedir.

Murat ŞENTÜRK

Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümünde, yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde "Yoksulların Yaşam Stratejileri: Küçük Mustafa Paşa ve Balat Örnekleri" adlı çalışmasıyla tamamladı. Yine aynı bölümde "Kentsel Müdahaleler Açısından İstanbul" başlıklı teziyle doktora çalışmasını bitirdi. Halen Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan Şentürk'ün akademik ilgi alanlarını kent, medya, iş ve aile oluşturmaktadır.

> DÜBAM YUVARLAK MASA TOPLANTILARI

SİLÜET GÖLGESİNDE İSTANBUL

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

> 2012 ŞUBAT
DÜNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net

